

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

آسیب‌شناسی نهاد خانواده در ایران با تأکید بر وضعیت ازدواج و طلاق

اردیبهشت ۱۳۹۳

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

**باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است**

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرشناسه	: بانکی پورفرد، امیرحسین، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: آسیب‌شناسی نهاد خانواده در ایران با تأکید بر وضعیت ازدواج و طلاق/نگارش امیرحسین بانکی پورفرد.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۴۸ص.
فروست	: سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ ۲۶.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۱۴-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: واژه‌نامه .
یادداشت	: کتابنامه: ص: ۴۶.
موضوع	: زناشویی -- ایران
موضوع	: خانواده‌ها -- ایران
موضوع	: طلاق -- ایران
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ب۱۸۵۵۱۴۳/۴۳HQV
رده بندی دیویی	: ۳۰۶/۸۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۴۸۴۴۰

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
آسیب شناسی نهاد خانواده در ایران با تأکید بر وضعیت ازدواج و طلاق

نگارش: امیر حسین بانکی پور فرد (استادیار و رئیس دانشکده معارف اهل‌البيت^(ع))

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، اردیبهشت ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۰۱-

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل‌احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک‌نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۷	چکیده
۹	مقدمه
۱۱	تفاوت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با توسعه غربی از لحاظ خانواده
۱۲	پیشینه تحقیق
۱۴	تحقیقات داخلی
۱۴	تحقیقات خارجی
۱۶	وضعیت خانواده در ایران از نگاه آمار ازدواج و طلاق
۱۷	تعریف ازدواج
۱۶	تعریف طلاق
۱۶	آمار ازدواج و طلاق
۲۷	موانع و مشکلات ازدواج
۲۷	موانع اقتصادی
۲۸	موانع فرهنگی
۲۹	مشکلات خانوادگی
۲۹	سخت‌گیری جاهلانه و انتظارات بالا
۳۰	تغییر نگرش در جوانان
۳۰	نداشتن خواستگار مناسب
۳۱	سن
۳۲	تحصیلات
۳۳	سربازی
۳۳	آسیب شناسی ازدواج
۳۳	تأخیر و بالارفتن سن ازدواج
۳۴	یأس از ازدواج
۳۴	افزایش طلاق

- ۳۵..... کم شدن رضایت از زندگی مشترک
- ۳۵..... گسترش فساد و ازدواجهای غیر رسمی
- ۳۶..... تحولات اجتماعی موثر بر ازدواج
- ۳۷..... توجه ویژه به ازدواج و خانواده در سند مهندسی فرهنگی کشور
- ۳۸..... جمع بندی
- ۳۹..... راه کارها و پیشنهادات
- ۳۹..... ایجاد بنیاد ملی ازدواج و خانواده
- ۴۰..... منطبق شدن برنامه ها با سیاستها
- ۴۰..... وضع و اجرای قوانین مربوط به خانواده
- ۴۱..... عزم ملی برای نهضت خانواده سازی
- ۴۱..... تأسیس و گسترش رشته مطالعات خانواده
- ۴۱..... ارزیابی برنامه ها و عملکردها بر اساس رصد سالیانه وضعیت ازدواج و طلاق
- ۴۲..... پژوهش های کاربردی و تطبیقی
- ۴۲..... آموزشی مهارت های زندگی خانوادگی
- ۴۲..... تأسیس و تقویت مراکز مشاوره
- ۴۳..... فرهنگ سازی ازدواج آسان
- ۴۳..... تأسیس و تقویت مراکز همسریابی
- ۴۳..... تسهیلات ازدواج
- ۴۴..... تقویت شبکه های اجتماعی و حرکت های مردمی
- ۴۶..... منابع

چکیده

در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت آرامش و به تبع آن خانواده باید اصل قرار گیرد و با وجود آنکه تحکیم خانواده مورد تأکید اسلام و تمامی اسناد بالادستی نظام، خاصه اصل دهم قانون اساسی است ولی خانواده دچار آسیب و معضلات فراوانی شده که بررسی علمی و همه جانبه پیرامون این موضوع ضروری است.

هدف این نوشتار، تحلیل روند وضعیت نهاد خانواده در بیست‌ساله گذشته از نگاه آمار ازدواج و طلاق و تبیین موانع و مشکلات عمده ازدواج به روش تحلیل اسنادی و فرا تحلیل است.

در این نوشتار ابتدا جایگاه خانواده در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و تفاوت آن با برنامه‌های توسعه تبیین می‌شود و در ادامه با بررسی و تحلیل آمارهای ازدواج و طلاق در سال‌های اخیر در ایران، به نمونه‌هایی از آسیب‌های وارد بر خانواده پرداخته شده است که نشانه عدم تطابق برنامه‌های اجرایی با سیاست‌های کلان نظام است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهند که موانع فرهنگی بیشتر از موانع اقتصادی بر وضعیت کنونی ازدواج اثر داشته، اما کمتر مورد توجه واقع شده است.

اهم موانع فرهنگی عبارت‌اند از:

- ✓ افزایش سطح توقعات و انتظارات مادی و غیرمادی فرد و خانواده
- ✓ آداب و رسوم دست و پاگیر و غلط
- ✓ تغییر نگرش در جوانان و ایجاد نوعی تغییر در نقش‌های جنسیتی
- ✓ شیوع برخی بی‌بندوباری‌ها و آزادی در روابط دختران و پسران
- ✓ تغییر معیارهای گزینش همسر و گرفتار شدن به نوعی آرمان‌زدگی و ایده‌آل خواهی افراطی در انتخاب همسر

✓ خارج شدن شیوه همسرگزینی از شکل سنتی

از طرفی روند وضعیت ازدواج در سال‌های اخیر نگران‌کننده بوده؛ به‌نحوی که باوجود افزایش جمعیت، نرخ رشد ازدواج رو به کاهش و نرخ طلاق به‌شدت افزایش داشته و طی ۲۰ سال گذشته نسبت ازدواج به طلاق با سیر نزولی از ۱۵/۸ به ۵/۵ رسیده است که این آمار در شهرهای بزرگ همچون شهرستان تهران پایین‌تر است (۲/۶۶) و در این شرایط میانگین سن ازدواج هم افزایش یافته است. با این روش در سال ۱۴۰۴ یعنی سال پایانی چشم‌انداز به ازای هر ازدواج دو طلاق خواهیم داشت.

جمعیت مجردین آماده ازدواج ۱۲/۴ میلیون نفر است که دختران ۱/۶ میلیون بیشتر از پسران هستند. از هر ۵ نفر دختر در گروه سنی ۳۴-۳۰ سال یک نفر مجرد بوده و در گروه سنی ۳۹-۳۵ سال از هر ۷ دختر ۱ نفر مجرد هستند. بالغ بر ۱/۶ میلیون زن مجرد بین ۳۰ تا ۵۰ سال هستند که اکثر آن‌ها بالغ بر یک‌میلیون هرگز ازدواج نکردند و مابقی مطلقه یا همسر فوت‌شده هستند.

اصلاح و اجرای قوانین، توصیه به ازدواج همسالان، آموزش مهارت‌های زندگی در سطوح مختلف، توسعه مراکز مشاوره و همسریابی، تقویت شبکه‌های اجتماعی، رصد دائمی و توجه ویژه مدیران در برنامه‌ریزی‌ها و عزم ملی برای حل این معضل از جمله راه‌های برون‌رفت از این وضعیت بحرانی است.

مقدمه

خانواده به عنوان سلول اصلی سازنده اجتماع یکی از عوامل مهم تحصیل آرامش است که اصلاح جامعه به اصلاح آن بستگی دارد. تسهیل ازدواج بهنگام، آگاهانه، آسان و پایدار، تنها راه حل سالم ماندن جوانان و جامعه است. همچنان که در قرآن کریم نیز به فراهم آوردن شرایط ازدواج امر شده است: «وانکحوا الایامی منکم...» (نور، ۳۱) (مردان و زنان بی همسر خود را همسر دهید). در تمامی اسناد بالادستی نظام اعم از قانون اساسی، سند چشم انداز و سیاست های اعلام شده و سخنان مقام معظم رهبری خانواده به عنوان یک اصل بنیادی در نظر گرفته شده است. در اصل دهم قانون اساسی آمده است: «از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه ریزی های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلام است».

در سند چشم انداز ۲۰ ساله نیز آمده است: «ایران کشوری است توسعه یافته ... برخوردار از ... نهاد مستحکم خانواده ...». علاوه بر اسناد بالادستی تأکیدات زیادی از طرف مقام معظم رهبری در مناسبت های مختلف در مورد خانواده صورت گرفته که برای نمونه به بعضی عناوین آن اشاره می شود:

- ✓ خانواده سلول حقیقی پیکره جامعه، نه فرد
- ✓ اصلاح خانواده، عامل سلامت روحی و رشد فکری افراد جامعه
- ✓ حل مشکلات اخلاقی و معنوی با تحکیم بنیان خانواده
- ✓ خانواده، آرامش در مقابل تلاطم نه در مقابل حرکت
- ✓ خانواده بهترین منتقل کننده فرآورده های فکری به نسل های بعد
- ✓ تزلزل خانواده به خاطر فرهنگ اروپایی

- ✓ تسخیر فرهنگ جامعه با متزلزل کردن بنیان خانواده
- ✓ فروریختن پایه‌های مدنیت با ضایع شدن خانواده
- ✓ تحولی که منجر به تضعیف خانواده شود پسرفت است

اما در برنامه‌های کلان نظام در گذشته نه‌تنها خانواده و تحکیم آن کانون توجه قرار نگرفته، بلکه برعکس حاصل عملیاتی شدن چهار برنامه توسعه در کشور تضعیف خانواده بوده است؛ به‌نحوی که شاهد افزایش بی‌رویه طلاق و نزدیک سه برابر شدن نسبت طلاق به ازدواج هستیم و در مناطقی که بیشتر توسعه‌یافته‌اند، این وضعیت بدتر بوده است. از طرفی با روند رشد جمعیت، ازدواج رشد لازم را نداشته است. این در حالی است که در جامعه جوان ایران یکی از معضلات جدی مربوط به مسائل جنسی است که با توجه به شرایط فرهنگی جامعه راه‌حل سالم آن تسهیل ازدواج به هنگام، آگاهانه، آسان و پایدار جوانان است، حل مسئله بحران جمعیت نیز منوط به پایین آمدن سن ازدواج است. لازمه این امر نیز، تسهیل ازدواج است. ولی با مروری بر وضعیت ازدواج و طلاق مشاهده می‌شود وضعیت ازدواج هشداردهنده و حتی بحرانی است و علت آن بیشتر به مسائل فرهنگی، اجتماعی برمی‌گردد تا مسائل اقتصادی؛ به‌گونه‌ای که شرایط ازدواج سخت‌تر، روند رشد ازدواج رو به کاهش، رشد طلاق به‌شدت رو به افزایش، میانگین سن ازدواج رو به بالا و آمار جمعیت جوانان نیازمند ازدواج که مجرد هستند و بعضاً مایوس از ازدواج، رو به افزایش است.

بررسی به‌موقع، علمی و همه‌جانبه ازدواج، اولین گام در جهت آسیب زدایی و بهبود وضعیت موجود است. تبدیل خانواده‌های گسترده به خانواده‌های هسته‌ای و تأکید بر فردمحوری به‌جای خانواده محوری، در کنار افزایش علاقه‌مندی جوانان به داشتن انتخاب آزاد و گزینش همسر از طریق غیر سنتی، باعث تغییر در سبک همسرگزینی شده است. با اینکه ارزش‌های حاکم بر جامعه ایرانی برخاسته از اعتقادات اسلامی است، اما با گذر از سنت به مدرنیته، متأسفانه برخی از بی‌بندوباری‌ها در کنار عامل سست‌تر شدن بنیاد خانواده‌ها و ترس از ازدواج، منجر به کاهش رغبت جوانان به ازدواج و فرار از پذیرش مسئولیت زندگی مشترک، در عین داشتن روابط آزاد با جنس مخالف شده است.

همچنین با گرایش جامعه به تجمل‌گرایی و بالا رفتن سطح توقعات، تغییر نگرش جوانان نسبت به ازدواج، تغییر و تحول در زمان ازدواج و سبک همسرگزینی، میزان رضایتمندی

و پایداری زندگی مشترک کم شده است. حال اگر میزان رشد جمعیت در دهه ۱۳۶۰ را به عوامل پیش گفته اضافه کنیم، معلوم می‌شود در برهه کنونی، نیازمند تدبیری شایسته، مدیریتی دقیق و کارآمد نسبت به مسئله ازدواج و پایداری خانواده‌ها هستیم که غفلت از آن در گذر زمان، آثار زیان‌بار زیادی را بر اجتماع، اقتصاد، ارزش‌ها، اعتقادات و سایر شئون زندگی تحمیل خواهد کرد.

در این نوشتار با مطالعه اسناد و مدارک سازمان ثبت‌احوال و مرکز آمار ایران و با روش تحقیق مبتنی بر روش‌های مطالعه اسنادی، توصیفی-تحلیلی، سعی شده آسیب‌شناسی وضعیت خانواده در ایران از نگاه آمار ازدواج و طلاق و راه‌های برون‌رفت از آن به دست‌آید.

تفاوت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با توسعه غربی از لحاظ خانواده

بشر در سراسر زندگی خود همواره برای دسترسی به دو دغدغه اصلی یعنی پیشرفت و آرامش در تلاش بوده است و این دو به همراه هم به زندگی نشاط می‌دهد. آرامش منهای پیشرفت، ایستایی و رکورد می‌آورد و پیشرفت منهای آرامش استرس‌های بشر را زیاده‌تر می‌کند. با مراجعه به فطرت انسان روشن می‌شود که پیشرفت باید وسیله‌ای در جهت کسب آرامش باشد؛ اما در الگوهای توسعه غربی پیشرفت در کانون توجه قرار داشته و همواره در دوره‌های اخیر آرامش بشر فدای رسیدن به پیشرفت شده است. عدالت عاملی است برای آرامش. وقتی در پیشرفت چه در حوزه‌های فردی و چه اجتماعی عدالت رعایت شد، این پیشرفت توأم با آرامش خواهد بود. بنابراین در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت آنچه باید همواره مورد توجه واقع شود، اصل قرار گرفتن آرامش در مسیر تحقق پیشرفت است. در قرآن کریم خداوند متعال از سه عنصر ذکر خداوند، شب و همسر به عنوان عوامل آرامش‌بخش یاد نموده است. در اینجا به‌طور خاص خانواده به‌عنوان یکی از عوامل مهم تحصیل آرامش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جامعه از نگاه الگوی غربی از افراد تشکیل شده است؛ در حالی که در نگاه اسلامی سلول اصلی پیکره اجتماع خانواده است که این همان وجه تمایز میان جوامع انسانی و اجتماعات حیوانی است. همان‌گونه که کلمات جمله‌آفرینند و معنا بخش؛ نه حروف والا دایره کلمات در تعداد محدودی باقی می‌ماند و مولکول سازنده مواد است؛ نه اتم‌ها والا چند ماده بیشتر تشکیل نمی‌شد، خانواده نیز سلول تشکیل‌دهنده جامعه است؛ نه افراد و به خاطر همین،

بخش زیادی از استعداد‌های بشریت در دل خانواده شکل گرفته و جامعه صورت انسانی یافته است. سلامت و یا نابودی و فساد جامعه انسانی در گرو سلامت و یا فساد خانواده است. آن گونه که مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «هر خانواده‌ای یکی از سلول‌های پیکره اجتماع و بدنه اجتماع است. وقتی این‌ها سالم بودند، وقتی این‌ها رفتار درست داشتند، بدنه جامعه، یعنی آن پیکره جامعه سالم خواهد بود» (حاج علی اکبری، ۱۳۸۷: ۳۶).

به خاطر همین اسلام توجه ویژه‌ای به خانواده کرده و نه تنها کارکرد نیمی از جامعه یعنی زنان جامعه را به تحکیم و سلامت خانواده اختصاص داده بلکه مردان جامعه را نیز به صیانت از خانواده و حفظ آن از آسیب‌ها موظف نموده است.

از طرف دیگر در الگوی توسعه غربی از کارکرد خانواده کاسته می‌شود و وظایف خانواده به عهده دولت گذاشته می‌شود و عناصر و پتانسیل‌هایی که باید برای خانواده صرف شود، به اجتماع کشانده شده و در اجتماع خرج می‌شوند. نتایج و پیامدهای این نوع نگاه و الگوی توسعه را می‌توان در اصل قرار گرفتن اشتغال زنان، افزایش سرای سالمندان، مهدکودک‌ها و پرستارهای خصوصی کودکان و بزرگسالان مشاهده نمود. «ویلیام ج. گود^۱» این وضعیت را این گونه تشریح می‌کند: «تغییرات ملموسی در نظام خانواده در جهان در حال وقوع است که همه این تغییرات در نقطه مشترکی باهم تلاقی می‌کنند که عبارت‌اند از: افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواج‌های ترتیب یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر» (امیدی شهرکی، ۱۳۸۷: ۲۴).

سیاست‌های جمعیتی در الگوی توسعه غربی به سمت کوچک‌تر شدن خانواده‌ها و کاهش کارکرد آن پیش می‌رود. چنانچه جامعه ما نیز از آن بی‌تأثیر نبوده است و نشانه بارز آن کاهش تشکیل و تداوم ازدواج‌ها به‌خصوص در چند سال اخیر است.

پیشینه تحقیق

در حوزه آسیب‌شناسی نهاد خانواده و موانع ازدواج تحقیقات زیادی در داخل و خارج انجام گرفته است. در این بین تحقیقاتی که بیشتر مورد توجه و استفاده قرار گرفت به شرح ذیل است.

تحقیقات داخلی

نتایج مطالعات ملی (۱۳۸۰) که در سازمان ملی جوانان انجام شد، اولویت موانع ازدواج را به ترتیب به صورت زیر بیان کرده است: برای پسران، بیکاری، نداشتن ثبات شغلی، نداشتن توان مالی کافی و در حد انتظارات دختران، نیافتن فرد مناسب، سنگین بودن مهریه درخواستی از سوی خانواده دختران؛ و برای دختران بیکاری خواستگاران، پیدا نکردن فرد مناسب، آزاد نبودن در انتخاب همسر و نبود حس مسئولیت پذیری در پسران. صادقی و قدسی (۱۳۸۶)، در مطالعه خود تحت عنوان واکاوی مسئله ازدواج و اعتبارسنجی یک راه حل به بررسی نگرش و دیدگاه جوانان مجرد (با استفاده از نتایج طرح ملی بررسی ویژگی های اقتصادی-اجتماعی خانوار که توسط مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۰ جمع آوری شد) پیرامون ازدواج، ابعاد و جهات آسیب زای آن پرداخته اند. یافته های پژوهش نشان می دهد که حدود ۹۰ درصد جوانان معتقدند موقعیت ایده آل ازدواج برای پسران بعد از اشتغال به کار و دارا بودن شرایط مالی مناسب به وجود می آید. همچنین حدود نیمی از جوانان پاسخگو مناسب ترین موقعیت ازدواج برای دختران را بعد از اتمام تحصیلات دانشگاهی و کسب استقلال اقتصادی بیان نموده اند که در واقع بیانگر نوعی تغییر ارزش در جامعه و ظهور نقش های اجتماعی جدید برای زنان است. همچنین نتایج نشان داد که مدرنیزاسیون و ابعاد آن همراه با اعتقادات و ارزش های قومی و فرهنگی از عوامل تعیین کننده نگرش ها و ایده آل های ازدواج جوانان می باشند. در خصوص تبدیل شدن ازدواج به یک مسئله اجتماعی، بر این عقیده بودند که عوامل مختلفی مانند مشکل دستیابی جوانان پسر به فرصت های اقتصادی و نداشتن شغل دائم، پیدا نکردن فرد مناسب، نابرابری جنسیتی در فرایند ازدواج (نداشتن حق انتخاب همسر توسط دختران) زمینه ساز مسئله ازدواج شده است.

هزارجریبی و آستین فشان (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی مؤثر بر میانگین سن ازدواج زنان در سه دهه گذشته ۸۵-۵۵» به بررسی روند تحولات میانگین سن ازدواج زنان و عوامل اجتماعی - جمعیتی مؤثر بر آن طی سال های ۸۵-۵۵ در سطح استان ها به تفکیک مناطق شهری و روستایی پرداختند پژوهش از طریق بررسی داده های سرشماری مرکز آمار ایران طی سال های مذکور انجام شد. نتایج حاصل از بررسی، حاکی از آن بود که میانگین سن ازدواج زنان در مناطق شهری و

روستایی طی چهار سرشماری بیش از یک سال افزایش یافته است؛ همچنین تفاوت قابل توجهی بین میانگین سن ازدواج زنان روستایی و شهری دیده نشد. از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر این افزایش طی چهار دوره، می‌توان به میزان بیکاری، نرخ مشارکت اقتصادی زنان، میزان تحصیلات عالی و میزان باسوادی اشاره کرد.

تحقیقات خارجی

- استنلی^۱ و همکاران (۲۰۰۶)، در شماره ۲۰ مجله «بررسی روانشناسی» که به شیوه همبستگی انجام پذیرفت، اعلام داشتند که شرکت در برنامه‌های آموزشی پیش از ازدواج با سه مؤلفه سطوح بالاتر رضایتمندی، تعهد ازدواج و سطوح پایین‌تر تعارض و نیز کاهش نرخ طلاق در ارتباط بوده است و یکی از اساسی‌ترین علل تقلیل گرایش به ازدواج را می‌توان در رسوخ باورهای نادرست به فرهنگ ازدواج جستجو کرد.

- آلستون^۲ (۲۰۰۷) در تحقیق خود با عنوان «رضایت زناشویی و ثبات در جامعه آمریکایی‌های آفریقایی‌تبار» به دنبال این بود که ببیند دین‌داری و روحیه مذهبی چه تأثیری بر ثبات و رضایت زناشویی دارد. در این پژوهش کیفی به شیوه همبستگی با حجم نمونه ۷۱ زوج ازدواج کرده آمریکایی آفریقایی این فرضیه آزموده شد که دین‌داری و روحیه مذهبی بر رضایت زناشویی تأثیر می‌گذارند و احتمال رخ دادن طلاق را کم می‌کنند. یافته‌ها نشان داد که دین‌داری و روحیه مذهبی رابطه مثبتی با رضایت زناشویی داشته و همچنین دین‌داری و روحیه مذهبی رابطه‌ای منفی با بی‌ثباتی زناشویی داشته است.

- آرنندز^۳ (۲۰۰۷) تفاوت‌های فرهنگی در خانواده، ازدواج، جنسیت و نقش ارزش‌های بین مهاجران و اعضای اصلی در هلند را در دانشگاه تیلبورگ بررسی کرد که این چهار گروه شامل: ۶۳۳۸ نفر هلندی، ۴۲۲ نفر مهاجر ترکیه‌ای، ۳۶۹ مهاجر مراکشی و ۳۲۲ مهاجر سورینامی می‌شد. در این تحقیق این‌گونه یافت شده است که سه ارزش خانواده، ازدواج و جنسیت به‌طور کامل از هم مستقل نبوده ولی به‌گونه‌ای هم نبوده که بتوان از ترکیب این سه ارزش، یک ارزش واحد ساخت. بررسی‌ها در این پژوهش نشان داده است که

1-1-Stanly et al 2006

2-2- Alston2006

3-3-Arends2007

تفاوت‌های فرهنگی نسبت به ارزش‌های خانوادگی و ازدواج در این ۴ گروه نسبت به تفاوت‌های فرهنگی جنسیتی بسیار بوده است. تمام بررسی‌ها بر اساس سه بعد (فاصله قدرت، زنانگی و مردانگی، فردگرایی و جمع‌گرایی) از ابعاد مدل هافستد صورت گرفته است.

هریس^۱ (۲۰۱۲)، در مقاله‌ای با عنوان «بازتاب عوامل فرهنگی: نیازمند بازنگری فوری» که در هم‌اندیشی «تحکیم خانواده» در ویرجینیا ارائه نموده به بررسی عوامل فرهنگی با توجه به ویژگی‌های فرهنگی - جمعیتی ایالات متحده پرداخته است. در این تحقیق تفاوت‌های فرهنگی در جامعه آمریکا مفروض گرفته شده و تلاش شده تا با توجه به اهمیت آن، تأثیر عوامل فرهنگی بر تعاملات خانوادگی مورد مطالعه قرار گیرد. نتایج حاصل از تحقیق مبنی بر این بوده است که عوامل فرهنگی، شایستگی فرهنگی و اهمیت یکپارچه‌سازی هویت‌های قومی و نژادی باید توسط نهادها مورد توجه قرار گیرد. نهادهای دارای صلاحیت باید برنامه‌های متنوعی برای ایجاد تعاملات درون خانواده با تأکید و رویکرد فرهنگی به مرحله اجرا بگذارند.

وضعیت خانواده در ایران از نگاه آمار ازدواج و طلاق

همان‌طور که در مقدمه اشاره شد بر اساس اعتقادات و سفارش‌های بزرگان و رهبران جامعه و اسناد بالادستی نظام و سیاست‌های ابلاغ‌شده همه برنامه‌ها، قوانین و اقدامات باید در جهت تحکیم خانواده باشد. حال این امر توصیه‌ای را با روش توصیفی بررسی می‌کنیم که آیا آنچه در سال‌های گذشته اتفاق افتاده، مطابق با مسیر تعریف‌شده بوده است و به‌طور خاص آیا در چهار برنامه توسعه قبلی وضعیت خانواده در مسیر سیاست‌ها و اسناد بالادستی پیشرفته است یا متأثر از الگوی توسعه غربی شاهد تضعیف خانواده بوده‌ایم؟

پاسخ به این سؤال بر اساس تحلیل روند بیست‌ساله گذشته در زمینه ازدواج و طلاق با استفاده از اسناد رسمی کشور صورت می‌گیرد.

برای آسیب‌شناسی خانواده شاخص‌های زیادی وجود دارد اما دقیق‌ترین آن‌ها آمارهای ازدواج و طلاق است که در این بخش به آن اشاره می‌گردد. قبل از آن ابتدا تعریف خود

را از ازدواج و طلاق ارائه می‌دهیم:

تعریف ازدواج

واژه «ازدواج» در لغت به معنی واحدی قانونی و شرعی است که از پیوند اشخاص با دو جنس مخالف و در قالب سنت، مذهب و قانون هر کشور صورت می‌گیرد. در تعریف ازدواج گفته‌اند: رابطه قانونی، عرفی و یا مذهبی است که زن و مرد را برای شرکت دائم یا موقت در زندگی به هم پیوند می‌دهد. برونیسلاو مالینوفسکی مردم‌شناس انگلیسی نیز در تعریف ازدواج گفته است: «قراردادی است برای به وجود آمدن فرزندان و حفظ و نگهداری آنان.»

تعریف طلاق

در اصطلاح، عبارت است از انحلال قانونی پیوندهای زناشویی که با تصمیم یک‌جانبه یکی از زوجین و یا با مراجعه به مراجع شرعی و قانونی صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، طلاق عبارت است از شکستن واحد خانواده و تجزیه نقش‌های اجتماعی به علت آنکه یک یا تنی چند از اعضای خانواده به صورت ارادی یا غیرارادی تکالیف ناشی از نقش‌های خود را آن طوری که باید و شاید انجام نداده‌اند. بنابراین، طلاق یک راه‌حل اجتماعی پذیرفته‌شده برای ازدواج‌هایی است که با موفقیت همراه نیست.

آمار ازدواج و طلاق

آخرین وضعیت ازدواج و طلاق در کشور در سرشماری‌ها منعکس شده است. همچنین همه‌ساله سازمان ثبت‌احوال گزارش ازدواج و طلاق سال قبل را منتشر می‌نماید. آخرین گزارش از تعداد ازدواج و طلاق در سال گذشته ذیل بیان می‌شود:

- در سال ۱۳۹۱ نسبت ازدواج به طلاق در کل کشور رقم ۵/۵۲ بوده است.
- در سال ۹۱ تعداد ۸۲۹۹۶۸ واقعه ازدواج با نرخ رشد ۵/۱- درصد و تعداد ۱۵۰۳۲۴ واقعه طلاق با نرخ رشد ۵/۲ درصد نسبت به سال قبل ثبت شده است.
- در سال ۱۳۹۱ بیش‌ترین ازدواج ثبت‌شده در مردان در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله با رقم ۳۱۱۴۲۲ نفر (۳۷/۵ درصد از کل ازدواج‌ها) بوده است که بیش‌ترین آن‌ها (۱۴۸۶۶۷ نفر)

با زنان ۱۹-۱۵ ساله ازدواج کرده‌اند.

- در سال ۱۳۹۱ بیش‌ترین ازدواج ثبت‌شده زنان در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله با رقم ۲۷۴۸۰۷ نفر (۳۳ درصد از کل ازدواج‌ها) بوده است (www.sabteahval.ir).
وضعیت ازدواج و طلاق در سال‌های قبل در جداول و نمودارهای زیر ارائه می‌شود:

جدول ۱- میانگین سن ازدواج زنان و مردان در اولین ازدواج در سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۴۵

سال	زن	مرد	متوسط اختلاف سنی زوجین
۱۳۴۵	۱۸/۴	۲۵	۶/۶
۱۳۵۵	۱۹/۷	۲۴/۱	۴/۴
۱۳۶۵	۱۹/۸	۲۳/۶	۳/۸
۱۳۷۵	۲۲/۴	۲۵/۶	۳/۲
۱۳۸۵	۲۳/۲	۲۶/۲	۴
۱۳۸۷	۲۲	۲۶	۴
۱۳۸۸	۲۲/۲	۲۶/۵	۴/۳
۱۳۸۹	۲۲	۲۶	۴
۱۳۹۰	۲۳/۴	۲۶/۷	۳/۳
۱۳۹۱	۲۲/۱	۲۷/۴	۵/۳

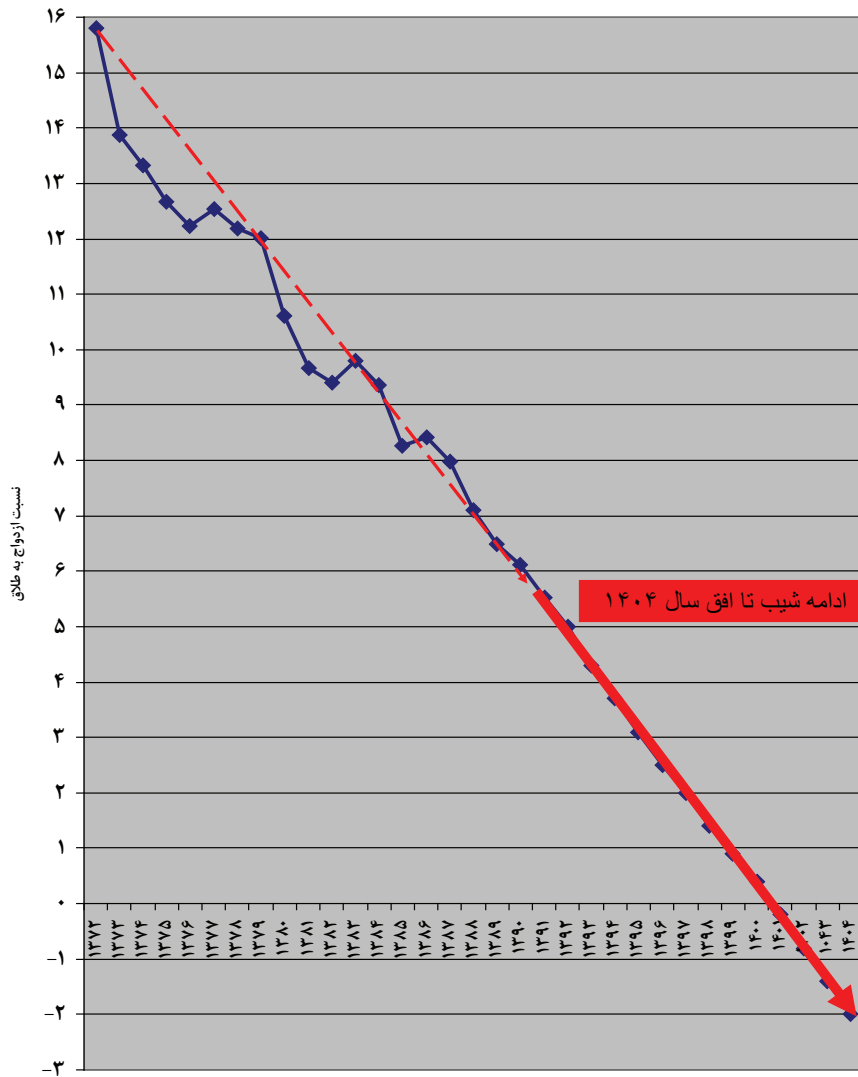
منبع: www.sabteahval.ir

با توجه به جدول (جدول ۱-)، معلوم می‌شود، میانگین سن ازدواج مردان نسبت به ۲۰ سال گذشته حدود ۲ سال افزایش داشته؛ ولی در خانم‌ها با نوساناتی در حد یک سال تغییر آن چنانی نداشته است.

جدول-۲- آمار، رشد و نسبت ازدواج به طلاق در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۷۲

سال	ازدواج	نرخ رشد ازدواج نسبت به سال قبل	طلاق	نرخ رشد طلاق نسبت به سال قبل	نسبت ازدواج به طلاق
۱۳۷۲	۴۶۳۴۸۷	--	۲۹۳۱۲	--	۱۵/۸۱
۱۳۷۳	۴۵۳۶۷۱	-۲/۱	۳۲۷۰۶	۱۱/۶	۱۳/۸۷
۱۳۷۴	۴۶۲۸۵۵	۲	۳۴۷۳۸	۶/۲	۱۳/۳۲
۱۳۷۵	۴۷۹۲۶۳	۳/۵	۳۷۸۱۷	۸/۹	۱۲/۶۷
۱۳۷۶	۵۱۱۴۰۱	۶/۷	۴۱۸۱۶	۱۰/۶	۱۲/۲۳
۱۳۷۷	۵۳۱۴۹۰	۳/۹	۴۲۳۹۱	۱/۳	۱۲/۵۴
۱۳۷۸	۶۱۱۵۱۹	۱۵/۰	۵۰۱۷۹	۲۰/۴	۱۲/۱۸
۱۳۷۹	۶۴۶۴۹۸	۵/۷	۵۳۷۹۷	۵/۴	۱۲/۰۱
۱۳۸۰	۶۴۱۹۴۰	-۰/۷	۶۰۵۰۰	۱۲/۶	۱۰/۶۱
۱۳۸۱	۶۵۰۹۶۰	۱/۴	۶۷۲۵۶	۱۱/۱	۹/۶۷
۱۳۸۲	۶۸۱۰۳۴	۴/۶	۷۲۳۵۹	۷/۶	۹/۴۱
۱۳۸۳	۷۲۳۷۹۶	۶/۳	۷۳۸۸۲	۲/۱	۹/۷۹
۱۳۸۴	۷۸۷۸۱۸	۸/۸	۸۴۲۴۱	۱۴	۹/۳۵
۱۳۸۵	۷۷۸۲۹۱	-۱/۲	۹۴۰۳۹	۱۱/۶	۸/۲۷
۱۳۸۶	۸۴۱۱۰۷	۸/۱	۹۹۸۵۲	۶/۲	۸/۴۲
۱۳۸۷	۸۸۱۵۹۲	۴/۸	۱۱۰۵۱۰	۱۰/۷	۷/۹۷
۱۳۸۸	۸۹۰۲۰۸	۱	۱۲۵۷۴۷	۱۳/۸	۷/۱
۱۳۸۹	۸۹۱۶۲۷	۰/۲	۱۳۷۲۰۰	۹/۱	۶/۵
۱۳۹۰	۸۷۴۷۹۲	-۱/۸	۱۴۲۸۴۱	۴/۱	۶/۱۲
۱۳۹۱	۸۲۹۹۶۸	-۵/۱	۱۵۰۳۲۴	۵/۲	۵/۵۲
مجموع		۶۱/۱		۱۷۲/۵	
متوسط		۳/۲		۹	

شکل ۱- نسبت ازدواج و طلاق

از جدول ۲ و شکل ۱- چند مطلب به دست می آید:

- سال ۹۱ با کاهش ۶۲ هزار موردی نسبت به سال ۸۹، بی رونق ترین سال ازدواج طی ۶ سال اخیر بوده است. و این شدت کاهش در بیست ساله گذشته سابقه نداشته است.

- طی ۲۰ سال گذشته ازدواج ۱/۸ برابر شده که متوسط نرخ رشد سالیانه آن ۳/۲ درصد بوده است.

- طلاق در ۲۰ سال گذشته ۵/۱ برابر شده که به‌طور متوسط سالیانه ۹ درصد رشد داشته است. یعنی طی این ۲۰ سال رشد طلاق ۲/۸ برابر رشد ازدواج بوده است.

- طی این ۲۰ سال همواره نسبت ازدواج به طلاق سیر نزولی داشته است. در سال ۱۳۷۲ نسبت ازدواج به طلاق ۱۵/۸ درصد بوده؛ اما در سال ۹۱ این نسبت به ۵/۵ درصد رسیده است. این آمار مطابق آنچه در سایت سازمان ثبت‌احوال کشور آمده، در شهرهای بزرگ همچون تهران پایین‌تر است (۲/۶۶ درصد). بنابراین با احتساب این نکته که به ازای هر طلاقی که به‌طور رسمی صورت می‌گیرد، چند پرونده طلاق در نوبت دادگاه وجود دارد و همچنین چند طلاق عاطفی که به دلایل مختلف مانند حفظ آبرو و فرزندان اقدام رسمی نکرده‌اند، در بین خانواده‌هاست (که نیاز به تحقیق مجزایی دارد)، این موارد وضعیت نگران‌کننده‌ای را در مورد خانواده‌های متزلزل و متلاشی در جامعه گوشزد می‌کند.

- با اتصال نقطه اول (۷۲) و آخر (۹۱) در نمودار (ش: ۱) خط‌چینی درست می‌شود که با مقایسه آن با اصل نمودار، در غالب موارد نمودار پایین‌تر از خط‌چین یعنی وضعیتی بدتر را نشان می‌دهد. یعنی خط‌چین وضعیت خوش‌بینانه‌تری نسبت به اصل واقعه را تخمین می‌زند. با این حال با همین شیب اگر به سال ۱۴۰۴ یعنی سال چشم‌انداز برسیم در برابر هر ازدواج ۲ طلاق خواهیم داشت. یعنی بجای نهاد مستحکم خانواده با نهاد متلاشی خانواده روبرو خواهیم شد لذا باید نظام اسلامی بیدار شود و با عزم ملی و برنامه‌ریزی همه‌جانبه جلوی این فاجعه گرفته شود.

- طی دو دهه اخیر نرخ رشد ازدواج و طلاق همواره متلاطم بوده است، این وضعیت ناشی از تأثیر عوامل مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، قانونی و نوع تصمیم‌گیری و میزان توجه مسئولین و جامعه به امر ازدواج است که اثر سریع خود را بر روند ازدواج و طلاق می‌گذارد؛ به‌طور خاص در سال ۱۳۸۷-۱۳۸۶ نرخ ازدواج نسبت به سال‌های قبل و بعد افزایش چشم‌گیر و قابل توجهی داشته است. البته در این سال‌ها نرخ رشد طلاق نیز نسبت به سال‌های قبل و بعد کم شده و میانگین سن ازدواج برخلاف روند افزایشی خود در سال‌های قبل از این دو سال سیر نزولی داشته است. این نتایج

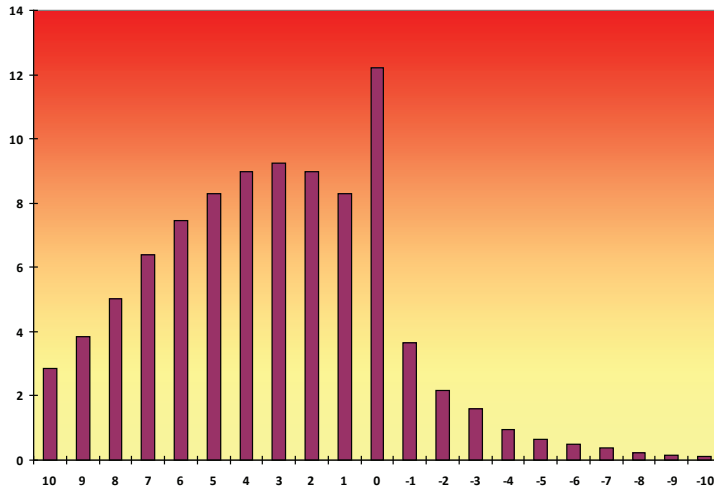

حاکی است که چون در سال ۸۷ - ۸۶ اولویت سازمان ملی جوانان بر فرهنگ‌سازی و ساماندهی امر ازدواج بوده و به تبع آن توجه رسانه‌های عمومی به خصوص رسانه ملی به این امر تقویت شد و در پی آن حرکت‌های وسیع مردمی در کل کشور قوت یافت؛ ازدواج با رشد مواجه شد.

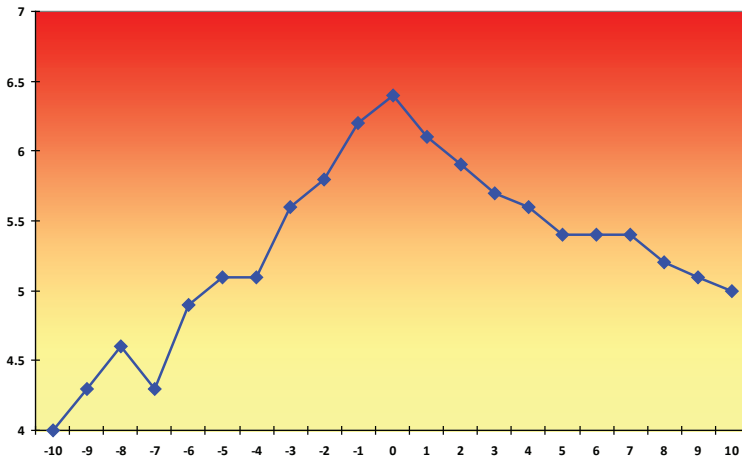

جدول ۳- تعداد ازدواج و طلاق ثبت‌شده، بر اساس اختلاف سن زوج و زوجه در سال ۱۳۹۱

نسبت ازدواج به طلاق	درصد از کل طلاق	تعداد طلاق	درصد از کل ازدواج	تعداد ازدواج	اختلاف سن زوج به زوجه
۳,۹	۱۰۰	۱۵۰۳۲۴	۱۰۰	۸۲۹۹۶۸	جمع
۳,۹	۱,۶۹	۲۵۴۳	۱,۱۹	۹۸۶۲	بیش از ۲۰ سال
۴	۱,۶۱	۲۴۲۴	۱,۱۵	۹۵۸۴	۱۶-۲۰
۴,۶	۶,۴۰	۹۶۲۷	۵,۳۸	۴۴۶۸۵	۱۱-۱۵
۵	۳,۱۶	۴۷۴۸	۲,۸۴	۲۳۵۹۴	۱۰
۵,۱	۴,۱۶	۶۲۵۸	۳,۸۴	۳۱۹۰۴	۹
۵,۲	۵,۳۴	۸۰۲۲	۵,۰۳	۴۱۷۴۲	۸
۵,۴۰	۶,۵۴	۹۸۲۷	۶,۳۸	۵۲۹۲۶	۷
۵,۴	۷,۵۸	۱۱۳۹۸	۷,۴۵	۶۱۸۵۲	۶
۵,۴	۸,۴۴	۱۲۶۸۸	۸,۳۱	۶۸۹۳۳	۵
۵,۶	۸,۸۶	۱۳۳۱۹	۸,۹۶	۷۴۴۰۰	۴
۵,۷	۸,۸۹	۱۳۳۶۹	۹,۲۴	۷۶۷۰۷	۳
۵,۹	۸,۴۰	۱۲۶۲۴	۸,۹۷	۷۴۴۷۵	۲
۶,۱	۷,۵۱	۱۱۲۸۷	۸,۳۰	۶۸۸۶۰	۱
۶,۴	۱۰,۵۲	۱۵۸۱۸	۱۲,۲۲	۱۰۱۳۸۵	۰
۶,۲	۳,۲۵	۴۸۹۱	۳,۶۵	۳۰۳۰۲	-۱
۵,۸	۲,۰۷	۳۱۱۸	۲,۱۷	۱۷۹۸۵	-۲
۵,۶	۱,۵۷	۲۳۶۱	۱,۵۹	۱۳۲۳۰	-۳
۵,۱	۱,۰۴	۱۵۶۱	۰,۹۷	۸۰۲۲	-۴
۵,۱	۰,۷۱	۱۰۷۴	۰,۶۶	۵۵۰۹	-۵
۴,۹	۰,۵۳	۸۰۳	۰,۴۸	۳۹۶۳	-۶
۴,۳	۰,۴۸	۷۱۷	۰,۳۷	۳۰۵۳	-۷
۴,۶	۰,۲۸	۴۲۰	۰,۲۳	۱۹۲۱	-۸
۴,۳	۰,۲۱	۳۱۶	۰,۱۶	۱۳۶۲	-۹
۴	۰,۱۶	۲۳۹	۰,۱۱	۹۴۶	-۱۰
۳,۴	۰,۳۹	۵۸۱	۰,۲۴	۱۹۷۸	-(۱۱-۱۵)
۳	۰,۱۱	۱۶۲	۰,۰۶	۴۷۲	-(۱۶-۲۰)
۲,۴	۰,۰۹	۱۲۹	۰,۰۴	۳۱۶	بیش از ۲۰ سال

شکل ۲- درصد ازدواج در اختلاف سن زوج نسبت به زوجه در سال ۱۳۹۱

شکل ۳- نسبت ازدواج به طلاق در اختلاف سن زوج نسبت به زوجه در سال ۱۳۹۱

نتایج حاصل از جدول ۳ و شکل ۲ و ۳ به شرح ذیل است:

به‌طور مجزا حساب‌شده است. اعداد بزرگ‌تر از ۵/۵ نشانه موفقیت بیشتر و اعداد کمتر نشان‌دهنده احتمال طلاق بیشتر است. با بررسی نمودار (ش: ۲) معلوم می‌شود هرچه فاصله سنی کمتر باشد، ازدواج موفق‌تر است و هرچه بیشتر می‌شود، طلاق هم بیشتر می‌شود.

- بیش از ۲۵ درصد ازدواج‌های سال ۱۳۹۱ اختلاف سنی زوج نسبت به زوجه، از ۷ سال بیشتر بوده، در ضمن نسبت ازدواج به طلاق در این ازدواج‌ها به‌شدت پایین (بین ۳/۹ تا ۵/۴) است. بنابراین هم احتمال طلاق در آن‌ها بالاست و از طرفی احتمال انتخاب دختران در سنین بالاتر را به‌شدت کاهش می‌دهد. لذا توصیه می‌شود با فرهنگ‌سازی گسترده نسبت به تأثیر منفی این نوع ازدواج‌ها هشدار داده شود و حتی به مشاوره قبل از ازدواج منوط شده و قوانینی در این زمینه وضع گردد.

- بیش‌ترین ازدواج (۱۲/۲ درصد) در بین هم‌سالان اتفاق افتاده که بر اساس نسبت ازدواج به طلاق (۶/۴) موفق‌ترین ازدواج‌ها هم بوده است. از طرفی با توجه به میانگین نسبت ازدواج به طلاق (۵/۵) فاصله سنی‌هایی که نسبت ازدواج به طلاق آن‌ها بیشتر از عدد میانگین باشد از آسیب‌پذیری کمتری برخوردارند. بنابراین ازدواج‌های با تفاوت سنی ۳ سال زوج کوچک‌تر تا ۴ سال زوج بزرگ‌تر از ثبات بیشتری برخوردارند. البته بهترین نتایج در تفاوت سنی ۱- تا ۱ سال به‌دست آمده است. بنابراین تأکید بر ازدواج با همسالان یا تفاوت‌های سنی کم حتی معکوس (با توجه به سلامت این نوع ازدواج‌ها) توصیه می‌شود و این برای دختران در سنین بالا راه‌حل گریز از تأخیر در ازدواج یا مجرد قطعی آنان نیز است؛ در غیر این صورت بحرآن‌همچنان ادامه می‌یابد.

جدول ۴- وضعیت تأهل زنان و مردان ۱۰-۳۴ در سال ۱۳۹۰

مردان دارای همسر		جمع مردان	زنان دارای همسر		جمع زنان	سن
تعداد	درصد		تعداد	درصد		
۱۴۰۸۵	۰/۵	۲۸۸۸۳۸۸	۲	۴۸۵۸۰	۲۷۸۳۰۴۷	۱۰-۱۴
۷۳۰۶۹	۲	۳۳۴۷۴۳۶	۲۱	۶۹۷۷۱۳	۳۲۵۹۶۰۷	۱۵-۱۹
۹۳۴۳۲۵	۲۲	۴۲۰۱۵۷۵	۵۳	۲۲۲۶۵۱۹	۴۲۱۲۹۲۲	۲۰-۲۴
۲۵۸۵۸۷۲	۵۹	۴۳۵۴۶۳۴	۷۴	۳۱۸۵۷۳۵	۴۳۱۸۰۲۰	۲۵-۲۹
۲۹۴۵۴۶۴	۸۴	۳۵۱۵۸۲۸	۸۵	۲۹۲۱۷۳۹	۳۴۵۶۰۹۶	۳۰-۳۴

جدول ۵- وضعیت تجرد زنان ۴۹-۱۰ سال در سال ۱۳۹۰

سن	جمع کل زنان	هرگز ازدواج نکرده		بی همسر		جمع زنان مجرد	
		درصد	تعداد	بر اثر فوت	بر اثر طلاق	درصد	تعداد
۱۰-۱۴	۲۷۸۳۰۴۷	۹۸	۲۷۳۲۶۵۷	۰/۰۴	۱۰۴۲	۰/۰۴	۲۷۳۴۹۷۴
۱۵-۱۹	۳۲۵۹۶۰۷	۷۹	۲۵۵۹۲۶۳	۰/۰۸	۷۷۵۶	۰/۲۴	۲۵۶۹۶۴۱
۲۰-۲۴	۴۲۱۲۹۲۲	۴۷	۱۹۸۲۹۵۴	۰/۲۴	۳۲۸۵۵	۰/۷۸	۲۰۲۵۷۶۸
۲۵-۲۹	۴۳۱۸۰۲۰	۲۶	۱۱۳۰۶۲۷	۰/۵۲	۲۲۳۱۰	۱/۵	۱۲۱۷۷۰۲
۳۰-۳۴	۳۴۵۶۰۹۶	۱۵	۵۳۳۹۱۰	۱/۱	۳۸۱۰۱	۲/۲	۶۴۷۶۹۶
۳۵-۳۹	۲۷۲۰۷۸۵	۹	۲۴۸۷۰۹	۲/۲	۲۳۴۸۸۶۸	۲/۳	۳۷۱۶۴۱
۴۰-۴۴	۲۴۲۰۳۷۰	۵	۱۳۲۰۲۰	۴/۱	۲۱۲۸۷۴۹	۲/۵	۲۹۱۳۶۲
۴۵-۴۹	۲۰۰۳۱۴۳	۳	۶۸۶۲۱	۶/۸	۱۷۵۱۲۶۲	۲/۳	۲۵۱۶۵۹

منبع: www.amar.ir

جدول ۶- وضعیت تجرد مردان ۴۹-۱۰ ساله در سال ۱۳۹۰

سن	جمع	ازدواج نکرده		بی همسر		جمع	
		درصد	تعداد	بر اثر فوت	بر اثر طلاق	درصد	تعداد
۱۰-۱۴	۲۸۸۸۳۸۸	۹۹	۲۸۷۱۲۶۹	۰/۰۲	۷۰۱	۰/۰۲	۲۸۷۲۵۱۴
۱۵-۱۹	۳۳۴۷۴۳۶	۹۸	۳۲۶۸۲۲۳	۰/۰۳	۸۸۷	۰/۰۴	۳۲۷۰۵۶۳
۲۰-۲۴	۴۲۰۱۵۷۵	۷۷	۳۲۵۵۹۳۸	۰/۱	۴۰۰۵	۰/۲۳	۳۲۶۹۵۳۲
۲۵-۲۹	۴۲۵۴۶۳۴	۴۰	۱۷۵۳۶۰۷	۰/۲	۹۷۸۵	۰/۰۷	۱۷۶۶۳۲۱
۳۰-۳۴	۳۵۱۵۸۲۸	۱۶	۵۵۸۶۹۹	۰/۲۴	۸۳۰۴	۱/۱	۶۰۶۷۳۸
۳۵-۳۹	۲۸۵۰۲۳۳	۶/۵	۱۸۵۷۹۵	۰/۵	۱۳۷۸۶	۱/۲	۳۳۲۵۲۸
۴۰-۴۴	۲۴۸۶۳۷۹	۳/۵	۸۸۰۹۶	۰/۴	۱۰۱۷۹	۱/۲	۱۲۷۱۴۶
۴۵-۴۹	۲۰۲۷۳۳۸	۲/۲	۴۴۶۶۷	۰/۵	۱۰۲۶۴	۱/۱	۷۶۵۹۷

منبع: www.amar.ir

نتایج جداول فوق عبارت‌اند از:

- سن ازدواج دختران در ایران غالباً از ۳۵ - ۱۵ سالگی و پسران ۴۰ - ۲۰ سالگی است.

در این سال‌ها جمعیت دختران مجرد ۶/۵ میلیون نفر و پسران ۵/۹ میلیون نفر است. در نتیجه جمعیت مجردین آماده ازدواج حدود ۱۲/۴ میلیون نفر است.

- جمعیت دختران و پسران با سنین بالا نیز حائز اهمیت است. مطابق جدول شماره ۵ از هر ۵ نفر زنان بین ۳۴ - ۳۰ سال یک نفر آن‌ها مجرد است که این آمار بدون احتساب زنان مطلقه و همسر فوت‌شده به عدد ۶ به ۱ می‌رسد. و برای زنان بین ۳۵-۳۹ سال ۷ به ۱ است. همچنین در حال حاضر بالغ بر یک میلیون دختر مجرد هرگز ازدواج‌نکرده بین ۵۰-۳۰ سال داریم که با اضافه شدن حدود ۶۰۰ هزار نفر زنان مطلقه یا همسر فوت‌شده جمعاً ۱/۶ میلیون می‌شوند. در پسران نیز این رقم حدود ۱ میلیون نفر است که تنها ۱۶۶ هزار نفر آن‌ها مردان همسر فوت‌شده یا طلاق داده می‌باشند. پسران در سنین بالا بیشتر تمایل به ازدواج با دختران سنین پایین‌تر دارند و این منجر به تجرد قطعی برخی دختران بالای ۳۴ سال می‌شود؛ در صورتی که در پسران بالای ۳۴ سال بی‌رغبتی و وسواس بیشتر است.

- میانگین اختلاف سنی زوجین طبق جدول شماره یک، ۵/۳ سال است بنابراین نوعاً دختران مجرد هر پنجه جمعیتی با پسران پنجه جمعیتی بعدی ازدواج می‌کنند. با تلفیق جداول ۵ و ۶ به نتایج نگران‌کننده زیر می‌رسیم:

جدول ۷- مقایسه تعداد دختران مجرد ۲۵-۳۴ سال با پسران مجرد در سال ۱۳۹۰

سن دختران	تعداد دختران مجرد	تفاضل با پسران مجرد گروه سنی بالاتر	درصد دختران مازاد	تفاضل با پسران مجرد هم سن
۲۵-۲۹	۱۲۱۷۷۰۲	۶۱۰۹۶۴	٪۵۰	-۵۴۸۶۱۹
۳۰-۳۴	۶۴۷۶۹۶	۴۱۵۱۶۸	٪۳۶	۴۰۹۵۸
۲۵-۳۴	۱۸۶۵۳۹۸	۱۰۲۶۱۳۲	٪۴۵	-۵۰۷۶۶۱

- همان‌طور که در جدول ۷ دیده می‌شود در میانگین اختلاف سنی ۵ سال برفرض که تمام پسران هم ازدواج کنند، برای حدود نیمی از دختران بین ۲۵ تا ۳۴ سال معادل

هشتصد و چهل هزار نفر هیچ پسری نخواهد بود. این در حالی است که این دختران پانصد هزار نفر بیشتر از پسران همسال خود می‌باشند، بنابراین اگر میانگین اختلاف سنی بین ۲ تا ۳ سال قرار گیرد تعادل جمعیتی برقرار می‌شود. از آنجا که میانگین فعلی اختلاف سنی ۵ سال است برای تعدیل آن، فرهنگ‌سازی مناسب و توصیه کارشناسان و مشاورین باید به ازدواج‌های همسالان و یا فاصله سنی کم از دو طرف باشد. خصوص آنکه بر اساس جدول شماره ۳ رغبت جوانان نیز به این ازدواج‌ها بیشتر و موفقیت آن‌هم بیشتر است.

موانع و مشکلات ازدواج

ازدواج امری ساده، بی‌تکلف و بدون تشریفات است که طی آن، زن و مرد ضمن خطبه عقد، پیمان زندگی مشترک را می‌بندند و مرد به مقدار امکاناتش چیزی یا مبلغی را به‌عنوان صداق و نشانه صداقت، تقدیم به همسر می‌کند. سیره عملی و گفتاری پیامبر (ص) و اولیای دین، آسان‌گیری در ازدواج است؛ پیامبر (ص) می‌فرمایند: بهترین ازدواج‌ها آن است که آسان انجام شود. (نهج الفصاحه، ۱۳۸۵: ۴۳).

متأسفانه این حقیقت ساده، در بعضی موارد، از مسیر سهل و بی‌آلایش خود خارج شده و به دلایل گوناگون، به آداب و رسوم و توقعات مادی و غیرمادی زائد مبتلا شده؛ به‌طوری‌که موانع و مشکلات ازدواج را بیشتر کرده است.

موانع اقتصادی

عوامل اقتصادی مثل بیکاری، شغل پاره‌وقت و غیر دائم، شغل‌های با درآمد کم و افزایش قیمت‌ها، همچنین ناتوانی در برگزاری مراسم ازدواج، خرید جهیزیه، پرداخت مهریه، خرید مسکن، پرداخت هزینه‌های زندگی و ... از موانع اقتصادی ازدواج به‌شمار می‌روند. «گیبسون و دیویس» (۲۰۰۵) نیز به‌عنوان یکی از سه عامل مانع ازدواج، به مسائل مالی اشاره کرده‌اند. (strong, 2008: 323).

به نظر بعضی، عمده‌ترین مانع ازدواج جوانان، مشکل اقتصادی است. البته این عقیده مربوط به دوران فعلی نیست، در صدر اسلام نیز خیلی‌ها به این مشکل استناد می‌کردند، ولی پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌و آله) و اهل بیت (علیهم‌السلام) این مسئله را مانع اساسی برای ازدواج نمی‌دانستند. پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «هرکس از ترس فقر ازدواج نکند،

حتماً نسبت به خداوند متعال بدگمان شده است» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۵: ۳۳۱). حتی در جای دیگر به کسی که از فقر شکایت می‌کرد، توصیه فرمودند: ازدواج کن؛ بعد از عمل به توصیه ایشان، معیشت وی وسیع شد (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۴: ۲۵). در قرآن کریم هم به صراحت بیان شده: «ان یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله» (نور، ۳۲).

بدیهی است که توسعه شهرنشینی و تمرکز بر رفاه فردی یا فردگرایی، در رفتارهای مربوط به ازدواج جوانان تغییر ایجاد نموده؛ اما مشکل مالی نمی‌تواند به‌عنوان عامل بازدارنده باشد؛ زیرا افراد متعلق به پایگاه‌های اقتصادی اجتماعی بالاتر نیز به این مشکل اشاره کرده‌اند. بنابراین مشکلات مالی یک امر نسبی بوده و سطح انتظار فرد از زندگی می‌تواند تعیین‌کننده تشخیص فرد از مشکلات مالی باشد. (کاظمی پور، ۱۳۸۷: ۲۷۷)

موانع فرهنگی

غالباً نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که جوانان مجرد مسائل و تنگناهای اقتصادی را به‌عنوان اولین و عمده‌ترین مانع ازدواج مطرح می‌نمایند، در صورتی که بسیاری از آنان از نظر سطح پایگاه اقتصادی اجتماعی وضع بهتری نسبت به جوانان متأهل دارند (ر.ک. کاظمی پور، ۱۳۸۸: ۴۲، ۹۵-۷۵). این ریشه در گرایش به تجمل‌گرایی، کسب رفاه و توقع بیشتر از زندگی دارد که همگی ناشی از زیربناهای فرهنگی می‌باشند؛ بنابراین بخش زیادی از موانع اقتصادی ریشه در موانع فرهنگی دارد. در این زمینه مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«موانع فرهنگی ازدواج را دست کم نگیرید. البته موانعی هم وجود دارد، ولی همه اقتصادی نیست؛ موانع اقتصادی بخشی از مشکل است، عمده موانع فرهنگی است؛ عادت‌ها، تفاخرها، تکاثر، چشم و هم‌چشمی‌ها، تجمل‌طلبی‌ها... این‌هاست که یک مقدار نمی‌گذارد آن کاری که باید انجام بگیرد؛ صورت پذیرد. باید شما و خانواده‌هایتان این گره‌ها را باز کنید» (۹ اسفند ۱۳۷۹، www.khemenei.ir).

رعایت ترتیب در ازدواج فرزندان، افزایش سطح توقعات و انتظارات غیرمادی فرد و خانواده و گرفتار شدن به‌نوعی آرمان‌زدگی و ایده‌آل‌خواهی افراطی در انتخاب همسر آینده در کنار بالا رفتن سطح توقعات مادی، گرایش به تجمل‌گرایی، چشم و هم‌چشمی و شیوع آداب و رسوم دست و پاگیر و غلط متأسفانه باعث نوعی وسواس، سختی و نهایتاً نوعی

دل‌مردگی و دل‌زدگی برای انتخاب همسر و ازدواج در جوانان می‌شود. گرایش پسران جوان برای احراز موقعیت‌های بالای اقتصادی اجتماعی قبل از ازدواج و برخی دختران برای احراز موقعیت‌های همانند مردان و اشتغال در مشاغل خارج از خانه و ایجاد نوعی تغییر در نقش‌های جنسیتی آسیب فرهنگی بزرگی است. همچنین شیوع برخی بی‌بندوباری‌ها و آزادی در روابط دختران و پسران، جوانان را به نوعی بی‌رغبتی به ازدواج کشانیده است؛ زیرا فرد بدون پرداخت هزینه‌های مادی و معنوی مسئولیت زندگی مشترک، اقدام به برقراری ارتباط با جنس مخالف، خارج از چارچوب زندگی مشترک می‌کند. در ادامه به بعضی از موانع فرهنگی و اجتماعی به‌طور خاص اشاره می‌شود:

مشکلات خانوادگی

یکی از موانع مهم ازدواج، مشکلات خانوادگی است. برخی از مشکلات خانوادگی عبارت‌اند از: تفاوت سطح فرهنگی خانواده‌ها، افزایش سطح توقع خانواده‌ها در انتخاب همسر، دخالت و سخت‌گیری بی‌مورد آن‌ها، کفیل یا سرپرست خانواده بودن پسر، بیماری والدین، آسیب‌های اجتماعی خانواده مثل فوت، طلاق، اختلاف والدین، اعتیاد، سوءسابقه آن‌ها و... است. از آنجا که در جامعه ایرانی نهاد خانواده و تعاملات درون آن علی‌رغم داشتن تحولاتی هنوز ساختار سنتی خود را حفظ نموده است، پایگاه اقتصادی-اجتماعی فرهنگی خانواده و به‌خصوص رفتار و تعاملات والدین می‌تواند نقش عمده و تأثیرگذاری را به‌عنوان عامل تقویت‌کننده و بازدارنده در امر ازدواج و تداوم آن در زندگی مشترک آینده فرزندان داشته باشد.

سخت‌گیری جاهلانه و انتظارات بالا

عدم آگاهی نسبت به معیارهای لازم برای انتخاب همسر مناسب می‌تواند به تأخیر در ازدواج، یأس یا ازدواج ناموفق بیانجامد. در ضمن وجود چشم و هم‌چشمی، زیاده‌خواهی در بین دختران و پسران و خانواده‌های آنان و توقع و انتظارات زیاد و بی‌مورد فرد و خانواده، می‌تواند باعث افزایش سن ازدواج و بروز تجرد قطعی در دختران و پسران شود. همچنین در شرایط فعلی به دلیل تقاضای کافی برای ازدواج از طریق پسران؛ ترسی در دختران در ابتدای سن ازدواج از عدم دسترسی به همسر مناسب، وجود ندارد، بدین جهت توقع و انتظارات دختران و خانواده آنان افزایش یافته است؛ این مسئله بر

پسران تأثیر گذاشته و آنان را با نوعی بی‌رغبتی مواجه نموده که این خود زنگ خطری است، برای دختران در آستانه انتخاب و خانواده‌های آنان که به معضل دختران دهه ۵۰ مبتلا نگردند.

تغییر نگرش در جوانان

یکی از نتایج فرایند مدرنیزاسیون تغییر نگرش‌ها و ایده‌های افراد جامعه است «در دنیای مدرن امروزی افراد به نگرش‌هایی در زمینه انتخاب همسر دست یافته‌اند که دایره انتخاب همسر را محدودتر می‌کند. بنابراین با تغییر در نگرش‌های حاصل از مدرنیزاسیون، سن شروع به زناشویی افراد بالا رفته و افراد در سنین بالاتری همسر انتخاب می‌کنند.» (کاظمی پور، ۱۳۸۸: ۴۲، ۸۲) متأسفانه یکی از نتایج این تغییر نگرش‌ها غیررسمی شدن ازدواج است. «استرانگ^۱» (۲۰۰۸) می‌نویسد: «غیررسمی شدن ازدواج به معنی کم‌رنگ شدن هنجارهای اجتماعی است که رفتار مردم را در رسوم معمول جامعه مانند ازدواج تعریف می‌کنند. در تحولات گسترده اجتماعی، افراد قادر نیستند به درک مطلوبی از ازدواج و چگونگی رویارویی با آن برسند. از دیدگاه «شرلین^۲»، با تبدیل زود هنگام ازدواج از حالت عرف به یک دوستی و همدمی، ازدواج، به ازدواج فردی مبدل شده و در ازدواج فردی، هدف افراد بیشتر رفاه و کمال فردی است» (strong, 2008: 328).

همچنین تغییر معیارهای گزینش همسر، خارج شدن شیوه همسرگزینی از شکل سنتی و تغییر نگرش جوانان نسبت به ازدواج و ترس و نگرانی ناشی از سوءسابقه ذهنی نیز از جمله موانع انتخاب مناسب است.

تحقیقات نشان می‌دهد: تقریباً دو سوم از دختران و پسران مجرد جامعه آماری دوست دارند، همسرشان را مستقیماً خود از روی عشق و علاقه انتخاب نمایند. در صورتی که بیش از دو سوم از پاسخگویان متأهل و طلاق گرفته، ازدواج به شکل سنتی و با نظارت خانواده را بهترین نوع انتخاب می‌دانند (کاظمی پور، ۱۳۸۸: ۴۲، ۸۹).

نداشتن خواستگار مناسب

مشکل پیدا نشدن همسر مناسب مربوط به افزایش جمعیت است، با توجه به تفاوت

1- Strong
2- Sherlin

سنی زوجین، ذکر شده در جداول آماری؛ از آنجا که دختران هر نیم دهه معمولاً با پسران نیم دهه قبلی ازدواج می کنند، همیشه نسبت دختران از پسران بیشتر می شود؛ البته در راستای سیاست های کنترل جمعیت این مسئله برای دختران فعلی برطرف شده؛ ولی هنوز برای دخترانی که از نسل گذشته مجرد مانده اند، باقی است. علل دیگر این مسئله تحول زندگی های کنونی به خصوص در شهرهای بزرگ، مهاجرت ها، گسستگی های قومی و فرهنگی، عدم ارتباط های محلی باعث شده که فرصت های شناخت خانوادگی در بین خانواده ها کم شود؛ بنابراین خواستگارهای مناسب با شرایط خانوادگی دختر، کم می شود.

سن

کم بودن سن و بالا بودن آن گاهی مانع است؛ البته صرف پایین بودن سن نشانه عدم رشد عقلی نیست؛ بلکه کم سن بودن اغلب باعث انعطاف پذیری، گذشت و نشاط روحی بیشتر به همراه توقعات پایین تر و آسیب پذیری کمتر و سازگاری بیشتر با همسر و نهایتاً آرامش بیشتر زندگی خواهد شد.

«در بالا رفتن سن به خصوص در دخترانی که از سن بچه دار شدن آن ها گذشته است نیز اکراه اطرافیان وجود دارد. در اینجا این نکته را باید در نظر داشت که گاهی بالا رفتن سن منجر به کسب تجربه بیشتر در رسیدن به پختگی می شود و باید توجه داشت که «زوجیت» مستقل از فرزندآوری است؛ چه بسا افرادی در سنین پایین نیز از موهبت بچه دار شدن محروم می باشند، اما بیشترین آرامش را در زندگی مشترک خود تجربه خواهند کرد» (بانکی پور فرد، ۱۳۸۹: ۱۰).

بنابراین حفظ سلامتی، نشاط روحی و جسمی معطوف به رعایت نکات بهداشتی، پزشکی، ورزشی و تغذیه ای است، چه بسیار دخترانی که سن شناسنامه ای آنان بالا رفته، اما از نظر جسمی و روحی سن آنان پایین تر نشان می دهد. همچنین با در نظر گرفتن این نکته که امروزه معمولاً به یک یا دو فرزند بسنده می شود؛ پس لزوماً مشکل چندانانی در مدت زمان باروری دختران با سن نسبتاً بالا به وجود نمی آید؛ همچنین شکستگی در زنان با توجه به این موضوع (کم شدن موالید) کمتر می شود.

بنابراین می توان موانعی که به خاطر کم بودن تفاوت سنی در جامعه مطرح می شود را نیز در نظر نگرفت؛ خصوص آنکه تمایل جوانان به ازدواج همسالان بیشتر شده و طبق

آنچه در بخش قبل اشاره شد، علی‌رغم ذهنیت عمومی موفقیت این ازدواج‌ها هم بیشتر بوده است.

تحصیلات

«شوئن و چونگ»^۱ معتقدند: «انصراف از ازدواج با عواملی چون افزایش سطح تحصیلات و... مرتبط است» (strong, 2008: 322).

همچنین «در میان مهم‌ترین فاکتورهای نظریه مدرنیزاسیون آمبنی بر دلایل افزایش سن ازدواج] می‌توان به گسترش فرصت‌های تحصیلی... اشاره نمود» (آستین افشان، ۱۳۸۰: ۱۵). نتایج بررسی در ایران نشان می‌دهد صرفاً گرایش به تحصیلات ۲ تا ۳ سال منجر به افزایش میانگین سن ازدواج می‌شود (کاظمی‌پور، ۱۳۸۸: ۹۳، ۴۲).

تحصیل و ازدواج هیچ کدام مانع دیگری نیست، اما نوع انتخاب مانع تحصیل است. پس با انتخاب صحیح فردی که تمایل به کسب تحصیلات بالا در همسر خود دارد و درک شرایط موجود در زمان تحصیل (از قبیل بیکاری، شغل پاره‌وقت، کم بودن اوقات فراغت و...) از جانب همسر و خانواده او و نهایتاً پایین آوردن توقعات مادی و معنوی طرفین، می‌توان در زمان مناسب به ازدواجی پایدار دست یافت. البته بالا رفتن سطح تحصیلات می‌تواند، به رشد فکری و کسب آگاهی بیشتر خانواده‌ها کمک نموده و زمینه را برای انتخاب آگاهانه فراهم نماید.

اما بالا رفتن سطح تحصیلات در پسران باعث به تعویق افتادن زمان سربازی، اشتغال ثابت و تعویق در آمادگی پسران برای ازدواج می‌شود. در دختران نیز به علت ایجاد دل‌مشغولی و دغدغه تحصیل معمولاً ترجیح داده می‌شود، ازدواج و کسب آمادگی به بعد از فراغت از تحصیلات موکول شود که این تعویق، به سخت شدن شرایط انتخاب می‌انجامد. همچنین در دختران با تحصیلات بالا احتمال ازدواج با پسران هم‌ردیف، از لحاظ تحصیلی، پایین می‌آید و برعکس در صورت عدم رعایت تناسب تحصیلی در انتخاب، ممکن است، تفاوت فکری و تفاهم کمتر در زندگی بیانجامد. ازدواج‌های دانشجویی و ترغیب جوانان به ازدواج در دوران تحصیل با تأکید بر تعدیل خواسته‌ها و توقعات فرد و خانواده از زندگی مشترک و اتخاذ تدابیر خاص می‌تواند، به حل عمده این مشکل بیانجامد.

سربازی

سربازی یکی از مشکلات ازدواج پسران محسوب می‌شود، به‌خصوص در مورد جوانان دانشجو که به دلیل اشتغال به تحصیل، طی نمودن این دوران نیز به تعویق افتاده و نهایتاً به افزایش سن آنان می‌انجامد. این مشکل باعث مشکلات اقتصادی از قبیل عدم اشتغال به کار یا پرداختن به شغل پاره‌وقت، کمتر بودن در کنار خانواده و... می‌شود که در صورت اتخاذ تدابیر مناسب از جانب زوجین و خانواده‌ها مرتفع خواهد شد. البته وضعیت سربازی نسبت به گذشته بسیار متفاوت شده؛ به‌خصوص برای متأهلان که این دوران در شهر محل سکونت طی می‌شود و به دلیل اختصاص نیمی از روز به سربازی، فرد می‌تواند در نیمه دیگر روز به شغل پاره‌وقت بپردازد.

در رساله‌ای^۱ که با راهنمایی نگارنده دفاع شد، بر اساس روش پدیدارشناسی مبتنی بر الگوی استیویک- کولایزی - کن^۲ ۱۸ جوان مجرد آماده به ازدواج با تمایزات مختلف شغلی، فرهنگی و سنی و تجربیات متنوع و متفاوت در مصاحبه نیمه سازمان‌یافته قرار گرفتند. حاصل نظر آن‌ها در مورد موانع فرهنگی ازدواج در جدول (ش: ۸) آمده است.

آسیب‌شناسی ازدواج

سیر تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و هم‌چنین موانعی که برای ازدواج بیان شد، باعث پیچیدگی امر ازدواج شده است و نتیجه آن چهار آسیب عمده است که به تفکیک شرح داده می‌شود:

تأخیر و بالا رفتن سن ازدواج

در دهه‌های اخیر با توجه به موانع ازدواج، میانگین سن ازدواج بالا رفته است، این در حالی است که سن بلوغ جنسی پایین آمده است. این موضوع هشدار برای جامعه است؛ زیرا اگرچه نیاز جسمی و روحی برای ازدواج وجود دارد اما به هر دلیل ازدواج صورت نمی‌گیرد که آسیب‌های این دوران نه‌تنها به صلاح نیست؛ بلکه برای جوانان و خانواده‌ها خطرناک هم است. «در کنار عوامل فرهنگی و اجتماعی از قبیل افزایش سطح توقعات مادی و غیرمادی فرد و خانواده و گرایش آن‌ها به تجمل‌گرایی و... افزایش

بیکاری، توسعه اقتصادی، گرایش به تحصیلات بالا، تبدیل خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای، محدودیت کارکردهای خانواده و خویشاوندی و گرایش به کسب موقعیت‌های اجتماعی - اقتصادی زیاد قبل از ازدواج، از جمله دلایل بالا رفتن سن ازدواج هستند» (ایران محبوب، ۱۳۸۵: ۵۸-۵۷، ۸۱).

یأس از ازدواج

با توجه به تأخیر در ازدواج و افزایش میانگین سن ازدواج با گذر عمر جوانان خاصه در دختران، متأسفانه یأس از ازدواج در دختران بالای ۳۰ سال و پسران بالای ۳۵ سال رخ می‌دهد. تعداد این دختران و پسران در سال ۱۳۸۹۰، جمعاً به ۱/۳ میلیون نفر رسیده است. البته این تعداد غیر از ۳ میلیون نفری هستند که همسرانشان را در اثر طلاق یا فوت از دست داده‌اند و مجرد زندگی می‌کنند و امید چندانی به ازدواج آن‌هم موفق و پایدار ندارند. یأس از ازدواج زمینه را برای راه‌های ناهنجار رفع نیاز جنسی فراهم می‌کند و مصونیتی را که فرد بر اثر داشتن خانواده دارد از وی می‌گیرد.

افزایش طلاق

رسول اکرم (صلی‌الله علیه و آله) می‌فرماید: «هیچ حلالی نزد خداوند مغبوض‌تر از طلاق نیست» (حر عاملی، ۱۴۰۹ ق: ج ۷، ۲۰): امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «طلاق عرش خدا را می‌لرزاند». (همان: ۸) اما متأسفانه طبق بررسی‌های آماری ارائه‌شده در دهه‌های اخیر طلاق در کشور روندی روبه رشد داشته است، حتی بیشتر از میزان پیش‌بینی‌شده در برنامه پنج‌ساله چهارم که از ۵/۵ درصد رشد پیش‌بینی‌شده، در سال آخر برنامه (۱۳۸۸) به ۱۳/۸ درصد رشد در این سال رسیده است (امیدی شهرکی، ۱۳۸۷: ۱۱۳). یعنی حدود ۲/۵ برابر میزان پیش‌بینی‌شده، طلاق رخ داده است و نسبت به هفده سال گذشته نزدیک به ۵ برابر شده است؛ درحالی‌که در این مدت ازدواج کمتر از دو برابر افزایش داشته است. همچنین آسیب‌های پس از اجرای طلاق، جامعه را با مشکلات متعدد مواجه می‌سازد که حل نمودن هر یک از آن‌ها آسان‌تر از حل معضل طلاق نیست. بر اساس بررسی روند رشد و مولید؛ انجام‌شده توسط دفتر مطالعات فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، از جمله عواقب منفی طلاق می‌توان به موارد اشاره نمود:

ایجاد تزلزل در نهاد خانواده، تغییرات ساختاری خانواده، کاهش شدید اعتماد به نفس، احساس پوچی از زندگی، احتیاج به همکاری و همیاری از طرف دیگران و جامعه، ایجاد اختلال در ازدواج به موقع، موفق و پایدار فرزندان طلاق، تضعیف سلامت روانی و تقویت آسیب‌های اجتماعی.

کم شدن رضایت از زندگی مشترک

در برخی از موارد زوجین از زندگی زناشویی ناراضی هستند. اما به دلیل ساختار فرهنگی جامعه، تأکیدات اسلام بر قبح طلاق و پیامدهای طلاق به خصوص با وجود فرزندان در خانواده، در بسیاری از موارد اگرچه از زندگی مشترک ناراضی‌تری شدید دارند؛ اما حاضر به جدایی نمی‌باشند و به زندگی سرد و توأم با فرسایش روحی و روانی و حتی جسمی و چه بسا بسیار متشنج برای سال‌های زیادی ادامه می‌دهند. در این موارد طلاق عاطفی اتفاق می‌افتد و زن و مرد بدون جاری نمودن صیغه طلاق زیر یک سقف، اما به صورت جدا از یکدیگر زندگی می‌نمایند. متأسفانه کم شدن رضایت از زندگی آفت بسیاری از خانواده‌ها در حال حاضر است. آسیب‌های ناشی از آن کمتر از آسیب‌های طلاق برای فرد، فرزندان، خانواده‌ها و جامعه نیست. شرایط فرهنگی حاکم بر جامعه ایران امکان به دست آوردن آمار طلاق عاطفی را نمی‌دهد، اما با یک برآورد از این که در کشور تنها بخشی از ناراضی‌تی‌ها به دادگاه کشیده می‌شود و تناسب بین تعداد طلاق با تعداد پرونده‌های خانوادگی در دست رسیدگی نشان می‌دهد، چندین برابر آمار طلاق واقعی طلاق عاطفی وجود دارد.

گسترش فساد و ازدواج‌های غیررسمی

گسترش فساد تأثیر متقابل در تضعیف بنیان خانواده دارد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «وقتی فساد در جامعه رایج شد، وقتی بی‌بندوباری جنسی در جامعه به وجود آمد، زن و مرد به محیط خانواده علاقه‌ای نخواهند داشت. جوان به تشکیل خانواده رغبتی ندارد. دختر و پسر به ازدواج دیگر علاقه‌ای ندارند. همان‌طور که شما ملاحظه می‌کنید در دنیای امروز و در فرهنگ غربی امروز مطلب چنین است» (بانکی پور فرد، ۱۳۸۱: ۱۰۸).

به‌خصوص در شهرهای بزرگ پدید آمده است. «استرانگ^۱» (۲۰۰۸) می‌نویسد: «غیررسمی شدن ازدواج به معنی کم‌رنگ شدن هنجارهای اجتماعی است که رفتار مردم را در رسوم معمول جامعه مانند ازدواج تعریف می‌کنند. در تحولات گسترده اجتماعی، افراد قادر نیستند به درک مطلوبی از ازدواج و چگونگی رویارویی با آن برسند. از دیدگاه «شرلین^۲»، با تبدیل زودهنگام ازدواج از حالت عرف به یک دوستی و همدمی، ازدواج، به ازدواج فردی مبدل شده و در ازدواج فردی، هدف افراد بیشتر رفاه و کمال فردی است.» (strong,2008:328).

تحولات اجتماعی مؤثر بر ازدواج

در دهه‌های اخیر، تحول در ساختارهای فرهنگی- اجتماعی، آهنگی شتابان داشته است. آثار این تغییرات را می‌توان در تمام عرصه‌های حیات اجتماعی و فردی و بیش از همه در حیات خانوادگی مشاهده کرد. ازدواج به‌عنوان یکی از وقایع مهم حیاتی که از نظر اجتماعی به‌عنوان پیوندی باثبات و هدفمند بین زن و مرد در بستر خانواده شناخته می‌شود، در سال‌های اخیر دچار تغییر و تحولات عمیقی در تمامی ابعاد شده است. «ویلیام جی. گود»^۳ می‌نویسد: «تغییرات ملموسی در نظام خانواده در جهان در حال وقوع است که همه این تغییرات در نقطه مشترکی باهم تلاقی می‌کنند که عبارت‌اند از: افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواج‌های ترتیب یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر، در واقع؛ افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواج‌های ترتیب یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر. در واقع؛ سازنده‌های ازدواج در جوامع مختلف به همگرایی نزدیک می‌شوند» (امیدی شهرکی، ۱۳۸۷: ۲۴). بخش عمده دامنه وسیع تغییر و تحولات موجود، ناشی از مرحله گذار از سنت به مدرنیته است که باعث تغییر در طرز فکر و نگرش جامعه نسبت به امر ازدواج به‌عنوان یکی از مسائل مهم اجتماعی شده است.

ازجمله مختصات و تمایزات عصر مدرنیته نسبت به عصر سنتی، ارتقای سطح آگاهی‌های اجتماعی، افزایش سطح سواد عمومی و تحصیلات در مردان و زنان جامعه و به‌تبع آن، گرایش به کسب موقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی بالاتر است. این مسئله در زنان با

1- Strong

2- Sherlin

3- William G.Good

گرایش به تحصیلات بیشتر و احراز موقعیت‌های همانند مردان، به‌خصوص با کسب مشاغل خارج از خانه و پررنگ‌تر شدن نقش‌های اجتماعی آنان، تغییر در نقش‌های جنسیتی را به همراه دارد.

گرایش به افزایش سطح آگاهی، تحصیلات و موقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی، آثار و پیامدهای مثبت و منفی بسیاری در مسیر ازدواج جوانان به همراه دارد که از جمله می‌توان به دسترسی شیوه‌های آگاهانه‌تر شناخت همسر در کنار بالا رفتن سن ازدواج و میزان ناپایداری زندگی مشترک اشاره کرد.

همچنین، گسترش شهرهای بزرگ در توسعه شهرنشینی و مهاجرت خرده‌فرهنگ‌ها، موجب بروز تنوع فرهنگی وسیعی به‌خصوص در شهرها و به‌تبع آن، منجر به تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و کمتر شدن نقاط مشترک و همانندی در بین گروه‌های مختلف اجتماعی شده است. این مسئله، روند انتخاب و تشخیص فرد مناسب و مطابق با معیارهای افراد را تحت تأثیر قرار داده؛ همان‌گونه که در میزان افزایش طلاق، مؤثر واقع شده است. «امروزه وجود مسائل مختلف اجتماعی به‌خصوص در شهرهای بزرگ، پدیده ازدواج را به‌صورت امری پیچیده و مبهم درآورده است. این وضعیت از یک‌سو منجر به تأخیر در ازدواج می‌شود که پیامدهای اجتماعی مختلفی را به‌خصوص در ابعاد منفی به دنبال دارد و از سوی دیگر، وضعیت‌های مشکل‌زای ازدواج، موجب تضعیف بنیان‌های خانواده شده و معضل بزرگ‌تری به نام طلاق را پیش می‌آورد» (کاظمی پور، ۱۳۸۸: ۷۷).

توجه ویژه به ازدواج و خانواده در سند مهندسی فرهنگی کشور

خوشبختانه به دنبال نگرانی‌ها و هشدارهایی که از ناحیه صاحب‌نظران در مجامع مختلف رسمی و غیررسمی در مورد بیان وضعیت ازدواج و خانواده در کشور ارائه گردید به‌گونه‌ای که آن را چشم‌اسفندیار نظام مستحکم جمهوری اسلامی تلقی کرده که دشمنان هدف قرار داده‌اند. در آخرین سند نظام که به‌گونه‌ای مهم‌ترین سند نیز محسوب می‌شود، یعنی نقشه مهندسی فرهنگی کشور توجه اساسی به این امر صورت گرفت که می‌تواند نقشه راه آینده نظام در این جهت باشد.

این نقشه طی ۲۸ جلسه در طول سال‌های ۹۰ و ۹۱ در شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب شد و در اغلب فصول آن به خانواده تأکید شده است.

در فصل چهارم سند مربوط به اهداف کلان فرهنگی کشور آمده است. هدف ۵: برخورداری از نهاد مستحکم و انسان‌ساز خانواده، نرخ باروری و رشد جمعیت متناسب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی

در فصل پنجم سند مربوط به اولویت‌های فرهنگی کشور آمده است:

۲- نهاد خانواده و جمعیت؛ الگوسازی خانواده اسلامی - ایرانی، تسهیل ازدواج، تحکیم خانواده و کاهش طلاق، جمعیت مطلوب (کیفی و کمی)

در فصل ششم سند مربوط به راهبردهای کلان فرهنگی آمده است:

۳- تبیین، تشکیل، تحکیم، تعالی و ایمن‌سازی خانواده

برای تحقق این امر ۱۴ راهبرد ملی و ۵۳ اقدام ملی در سند پیشنهاد شده است.

جمع‌بندی

- برنامه‌های توسعه در دو دهه اخیر تأثیر منفی در وضعیت ازدواج و طلاق به بار آورده است که اگر برنامه‌ریزی همه‌جانبه‌ای برای جبران این مشکلات نشود پیامدهای مخرب آن روزبه‌روز زیاد خواهد شد.

- طلاق در دو دهه گذشته ۵/۱۳ برابر شده در حالی که ازدواج ۱/۸ برابر شده و نسبت ازدواج به طلاق از ۱۵/۸ به ۵/۵ رسیده است که این نسبت در شهرهای بزرگ به‌خصوص در تهران بسیار بیشتر است (۲/۶۶) و با احتساب آنکه به ازاء هر طلاق رسمی چند طلاق عاطفی هم وجود دارد، وضعیت نگران‌کننده طلاق و پیامدهای آن را چه از لحاظ فرهنگی چه از لحاظ اقتصادی هشدار می‌دهد.

- روند سقوط نسبت ازدواج به طلاق در ۲۰ ساله گذشته در صورت عدم‌مداخله و برنامه‌ریزی صحیح در خوش‌بینانه‌ترین حالت در سال ۱۴۰۴ یعنی سال چشم‌انداز ۲- خواهد شد. یعنی به ازاء هر ازدواج ۲ طلاق در جامعه رخ خواهد داد و این یعنی خانواده متلاشی، نه خانواده مستحکمی که در چشم‌انداز منتظر آن بودیم.

- جمعیت ۱۲/۴ میلیونی جوانان در سن ازدواج نشان‌دهنده اهمیت برنامه‌ریزی نظام برای این گروه است که متأسفانه هیچ جایی متولی این امر نیست، در حالی که برای یک میلیون نفر جوان کنکوری دو وزارتخانه و چندین مرکز بزرگ آموزش عالی خصوصی در حال برنامه‌ریزی هستند.

- موانع فرهنگی ازدواج بیشتر و گسترده‌تر از موانع اقتصادی است ولی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.
- وجود حدود ۱/۶ میلیون دختر مجرد بین ۳۰ تا ۵۰ سال بر اساس سرشماری ۱۳۹۰ و افزایش سریع این جمعیت و پیامدهای مختلف اجتماعی آن در جامعه در حالی که شانس ازدواج در بین آن‌ها خیلی کم است، نیاز به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی جدی در این زمینه را می‌رساند.
- طبق آمار بر اساس میانگین فاصله سنی ۵ سال تقریباً نیمی از دختران بین ۲۵ تا ۳۴ سال حدود ۸۴۰ هزار نفر شانس برای ازدواج ندارند.
- توصیه به ازدواج همسالان و دوری از ازدواج‌های با اختلاف سنی بیش از ۷ سال؛ هم طلاق را کاهش می‌دهد، هم شانس ازدواج دختران با سنین بالاتر را بیشتر می‌نماید.
- وضعیت نوسانی نرخ ازدواج و طلاق در سال‌های اخیر نشان‌دهنده تأثیرپذیری جدی عوامل مختلف سیاسی، اجتماعی و تصمیم‌گیری‌های کلان در این امر است. به‌طور خاص در سال‌های ۸۶ و ۸۷ با در اولویت قرار گرفتن بحث ازدواج در سازمان ملی جوانان و حرکت‌های گسترده رسانه‌ای و مردمی در این زمینه نسبت به سال‌های قبل و بعد نرخ رشد ازدواج افزایش و نرخ رشد طلاق و میانگین سن ازدواج کاهش پیدا کرد که با توجه به تجربه‌های به‌دست‌آمده در آن سال‌ها در این زمینه راهکارهایی در بخش پیشنهادها ارائه شده است.

راه‌کارها و پیشنهادها

برای برون‌رفت از این آسیب‌ها؛ پیشنهادها ذیل ارائه می‌گردد:

ایجاد بنیاد ملی ازدواج و خانواده

اولین و مهم‌ترین پیشنهاد اساسی برای رسیدگی همه‌جانبه به امر ازدواج و حل معضلات و بحران‌های آن تشکیل بنیادی مشابه بنیاد ملی نخبگان است. بنیاد ملی ازدواج دارای شخصیت حقوقی مستقل و به‌صورت نهادی انقلابی که با بهره‌گیری توأمان از کمک‌های مردمی، حاکمیتی و دولتی منحصراً بر اساس مقررات در زمره دستگاه‌های مرتبط با مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی) با دستور معظم له تشکیل و اداره شود و هدف آن عبارت است از فرهنگ‌سازی، ظرفیت‌سازی و برنامه‌ریزی جهت ساماندهی و فعالیت‌های فراگیر توأم

با حمایت‌های مادی و معنوی برای تسهیل ازدواج بهنگام، آگاهانه، آسان و پایدار مبتنی بر ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی و سنت‌های ملی با رویکرد احیاء و تقویت نقش و کارکرد نهادهای دولتی و مردمی و خانواده با سه راهبرد: تبیین و توانمندسازی (قبل از ازدواج)، تسهیل ازدواج (حین ازدواج)، تحکیم، تعالی و ایمن‌سازی خانواده (تا ۵ سال بعد از ازدواج) سیاست‌های حاکم بر این بنیاد عبارت‌اند از:

- استفاده حداکثری از ظرفیت‌ها و مساعدت‌های مردمی در اجرای وظایف بنیاد.
- مواجهه عالمانه و جامع‌نگرانه به موضوع ازدواج
- بهره‌گیری از رویکرد صفی و عملیاتی در فعالیتهای بنیاد
- اولویت‌دهی به فعالیتهای فرهنگی در بنیاد در جهت ایجاد شرایط طبیعی ازدواج در کشور
- تقدم بخشی به تأمین نیازهای اقشار متوسط به پایین در فعالیتهای بنیاد
- برخوردار از رویکرد تعامل و هم‌افزایی با دستگاه‌های گوناگون در نظام در اجرای وظایف بنیاد
- برخورداری از تشکیلات چابک و سبک‌بار
- بهره‌مند سازی مسئولان و کارکنان بنیاد از روحیه کار جهادی در اجرای فعالیتهای

منطبق شدن برنامه‌ها با سیاست‌ها

همان‌طور که تطابق و همخوانی قوانین با متن قانون اساسی و شرع مبین اسلام توسط شورای نگهبان یک امر ضروری و مفید در نظام است، باید همواره برای نظارت تطابق برنامه‌ها با سیاست‌ها و اسناد بالادستی نیز یک محمل قانونی در نظر گرفته شود؛ چراکه در برنامه‌های گذشته علی‌رغم آن‌که سیاست‌ها خیلی خوب مشخص شده ولی بعضی برنامه‌ها در جهت آن نبوده است. این امر می‌تواند توسط شورای نگهبان یا مجمع تشخیص یا به‌طور مستقل با تشکیل ستاد اصل ده قانون اساسی انجام گیرد.

وضع و اجرای قوانین مربوط به خانواده

اجرای کامل قوانین موجود از قبیل قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوبه ۱۲ دی ۱۳۸۴، مصوبات بیست و نهمین جلسه شورای عالی جوانان (۲ مرداد ۱۳۸۶)، لایحه حمایت از

خانواده، «سیاست‌های تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده» شورای فرهنگی اجتماعی زنان شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌تواند بخش زیادی از مشکلات را برطرف نماید. البته باید با بازنگری جامع نسبت به بعضی قوانین از لحاظ تحکیم خانواده ضعف‌های قانونی را نیز برطرف کرد.

عزم ملی برای نهضت خانواده سازی

با الهام از فراخوان الهی «وانكحو الايامی منكم» (نور، ۳۲) نهضت خانه‌سازی را به نهضت خانواده سازی برسانیم. توجه به جایگاه خانواده و اولویت در رسیدگی به امر ازدواج یکی از مصادیق بارز سیاست‌ها ایست که توجه لازم به آن نشده است. در مسئله ازدواج کشور نیازمند یک عزم ملی و نهضت تشکیل خانواده است تا به واسطه ایجاد یک موج عظیم از تمامی امکانات در این زمینه بهره گرفته شود. نام‌گذاری سال و یا ماه ذی‌الحجه به این نام و مهم‌تر از همه ایجاد و تعیین یک متولی مناسب در امر ازدواج و خانواده در کشور از مصادیق این حرکت عظیم است، در راستای این کار تقسیم وظایف دستگاه‌های دولتی و غیردولتی و پرهیز از موازی کاری و گنجاندن ردیف مشخص برای تحکیم بنیان خانواده در اعتبارات دولتی ضروری است.

تأسیس و گسترش رشته مطالعات خانواده

مسائل خانواده و اداره آن چنان پیچیده و دقیق است که لازمه آن تنظیم رشته‌های مربوط به خانواده در دانشگاه‌ها است. فارغ‌التحصیلان این رشته ضمن آن که جوابگوی وظیفه اصلی و خطیر خود به‌عنوان یک همسر، مادر و نهایتاً مدیر خوب برای خانواده خود می‌باشند، می‌توانند در جهت آموزش خانواده‌ها مؤثر باشند.

ارزیابی برنامه‌ها و عملکردها بر اساس رصد سالیانه وضعیت ازدواج و طلاق

همان‌طور که آخرین وضعیت بیکاری و تورم به‌عنوان یک شاخص اقتصادی مدنظر مسئولین و مردم قرار می‌گیرد و در برنامه‌ها و ارزیابی‌ها به آن توجه می‌شود، شاخص ازدواج و طلاق نیز به‌عنوان یک شاخص فرهنگی و اجتماعی باید مدنظر قرار گیرد.

متأسفانه علی‌رغم اهمیت موضوع خانواده؛ آمارهای به‌روز و بانک اطلاعاتی جامع پیرامون

خانواده و مسائل مرتبط با آن به‌ندرت یافت می‌شود؛ لذا به دلیل اهمیت موضوع ارائه گزارش ملی سالیانه لازم است.

پژوهش‌های کاربردی و تطبیقی

با توجه به وضعیت نگران‌کننده خانواده در کشور و جهان؛ انجام پژوهش و تحقیقات کاربردی و تطبیقی در زمینه‌های مختلف موضوع خانواده به همراه جمع‌بندی مطالعات انجام‌شده قبلی و فرا تحلیل آن‌ها جهت حل معضلات خانواده و تدوین الگوی اسلامی ایرانی خانواده اجتناب‌ناپذیر است. این الگو می‌تواند منجر به صدور پیام جهانی اسلام در تحکیم خانواده که یکی از نقاط تفوق فرهنگ اسلامی بر فرهنگ غرب و پاسخگوی عطش جهان در این بن‌بست عاطفی و جامعه رهاشده انسانی است باشد.

آموزشی مهارت‌های زندگی خانوادگی

آموزش مهارت‌های زندگی خانوادگی و ارتباطی از دبستان تا دانشگاه حتی سربازخانه‌ها و ادارات، تربیت مربی جهت آموزش و سخنرانی، آموزش شیوه‌های مدیریت خانواده و مسائل جنسی و زناشویی قبل و بعد از ازدواج و ارائه گواهینامه ازدواج و مهارت‌های زندگی از جمله فعالیت‌های مؤثر برای رشد آگاهی نسل جوان در امر ازدواج خواهد بود. در رابطه با دانشگاه‌ها چنانچه درس تحکیم خانواده بجای درس تنظیم خانواده که در مقطع کارشناسی در همه رشته‌ها ارائه می‌گردد جایگزین شود، محمل خوبی برای ارائه این مطالب خواهد بود.

تأسیس و تقویت مراکز مشاوره

تأسیس و تقویت مراکز مشاوره مطمئن و کارآمد در سطح ملی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی ایرانی و تشویق و هدایت جوانان و خانواده‌ها به سمت بهره‌گیری از آن‌ها، امکان استفاده از دفترچه بیمه در این مراکز، مشاوره تلفنی و مجازی برای رسیدن به عدالت مشاوره‌ای، کاهش هزینه‌های مشاوره و تربیت مشاوران متخصص به‌خصوص روحانیون خیره در کنار اختصاص ساعتی جهت مشاوره در مساجد می‌تواند مشکلات زیادی را در این زمینه حتی قبل از وقوع حل کند.

فرهنگ‌سازی ازدواج آسان

رفع معضلات ازدواج نیاز به یک فرهنگ‌سازی گسترده و آموزش همگانی دارد. ترغیب جوانان و خانواده‌ها به آسان‌گیری ازدواج و ساده زیستی در زندگی، ایجاد فضای گفتمان ازدواج در جامعه، ترغیب رسانه‌های عمومی از قبیل صداوسیما، مطبوعات و سایت‌ها به اختصاص برنامه‌هایی ویژه ازدواج و خانواده، تهیه و تولید فیلم‌های آموزنده در مورد ازدواج، ترویج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی پیرامون موضوع ازدواج و خانواده می‌تواند فرهنگ جامعه را در این زمینه اصلاح کند. علاوه بر این راه‌اندازی قفسه کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج و خانواده در ادارات، دانشکده‌ها، مراکز پرجمعیت، آپارتمان‌ها و...، تبلیغ و معرفی کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج و خانواده در صداوسیما، راه‌اندازی فروشگاه‌های تخصصی ازدواج و خانواده در کلیه استان‌ها و حمایت از تولیدکنندگان تولیدات فرهنگی در زمینه ازدواج و خانواده سطح آگاهی‌های عمومی را در مورد ازدواج و تحکیم خانواده بالا می‌برد.

تأسیس و تقویت مراکز همسریابی

تأسیس مراکز همسریابی و مشاوره معتبر، مطمئن و کارآمد با مجوز رسمی و با استفاده از ظرفیت‌های مردمی به همراه تقویت احساس مسئولیت عمومی برای معرفی جوانان، همچنین آموزش شیوه‌های صحیح همسرگزینی و معرفی الگوهای مناسب در این زمینه برای تسهیل در انتخاب ضروری به نظر می‌رسد.

تسهیلات ازدواج

ارائه تسهیلات ازدواج به زوجین (یارانه ازدواج)، کمک به دسترسی ارزان‌تر زوج‌های جوان به کالاهای موردنیاز در زمان ازدواج، استفاده از ظرفیت‌ها و امکانات رفاهی دستگاه‌های دولتی برای کاهش هزینه‌های تشریفات و جشن‌های ازدواج، ایجاد فرصت و اولویت گذاشتن و ارائه تشویق جهت به‌کارگیری افراد متأهل جهت اشتغال زوج‌های جوان، کم کردن زمان سربازی افراد متأهل و افزایش حقوق و دادن وام بلندمدت حقوقی، افزایش حق عائله‌مندی کارکنان، توسعه خوابگاه‌های متأهلی دانشجویی، اعطاء تسهیلات ویژه به کسانی که ازدواج آسان انجام می‌دهند، می‌تواند تا حدودی مشکلات اقتصادی را برطرف نماید.

تقویت شبکه‌های اجتماعی و حرکتهای مردمی

تشکیل مجمع خیرین ازدواج جهت انسجام بخشی، تقویت فعالیت‌ها و استفاده از توانمندی‌های خیرین کشور، کمک به راه‌اندازی کانون‌های پیوند مهر در استان‌ها و دانشگاه‌ها توسط بخش خصوصی در جهت برنامه‌ریزی برای تسهیلات، آموزش، مشاوره و فرهنگ‌سازی ازدواج، همسریابی و...، تنظیم مقرراتی جهت بخشودگی مالیاتی جهت فعالین حوزه ازدواج و تشویق آنان به در اختیار گذاشتن منابع به زوجین جوان می‌تواند حمایت‌های مردمی را در این زمینه تقویت کند.

و موارد دیگر از جمله:

- ✓ نام‌گذاری یک سال و یا ماه ذی‌الحجه در هر سال به نام تشکیل و تحکیم خانواده
- ✓ آموزش تخصصی مشاوره به روحانیت جهت مشاوره ازدواج و خانواده و بهره‌گیری از مساجد، منابر و خطبه‌های نماز جمعه و فرصت‌های تبلیغی دیگر
- ✓ قرار دادن شرط قانونی گواهی‌نامه ازدواج و مهارت‌های زندگی برای ازدواج و حتی طلاق
- ✓ استفاده از فضای مجازی سامانه ملی ازدواج و خانواده
- ✓ تعیین و تقسیم وظایف دستگاه‌های دولتی و غیردولتی و پرهیز از موازی کاری
- ✓ گنجاندن ردیف مشخص برای تحکیم بنیان خانواده در اعتبارات دولتی
- ✓ تسهیل و ترویج فرهنگ استفاده از مشاوره در بین خانواده‌ها با استفاده از دفترچه‌های بیمه و مشاوره‌های تلفنی و مجازی برای رسیدن به عدالت مشاوره‌ای
- ✓ تأسیس و تقویت مراکز همسریابی مشاوره معتبر، مطمئن و کارآمد با مجوز رسمی
- ✓ اصلاح نگرش جوانان به خانواده با تبیین هویت قدسی نظام خانواده و نقش آن در کمال آفرینش
- ✓ تقویت کارکردهای خانواده با نهادینه‌سازی نقش‌های حیاتی و تکالیف و حقوق متقابل اعضای خانواده
- ✓ تقویت اخلاق و گسترش و تعمیق مودت، محبت و رحمت بین اعضای خانواده
- ✓ بازطراحی و تبیین منشور زن مسلمان و نهادینه‌سازی الگوی آن در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و اشتغالی
- ✓ معرفی و ترویج معیارها و شیوه‌های انتخاب همسر بر اساس آموزه‌های دینی و نقد

ملاک‌ها و روش‌های ناهنجار
✓ راه‌اندازی شبکه تخصصی ازدواج و خانواده در سیما

منابع

- امیدی شهرکی، مجید. (۱۳۸۷)، نگاهی نو به ازدواج به‌موقع، آگاهانه، آسان و پایدار، نوشین نبئی، داوود نوری، طرح پژوهشی، تهران، سازمان ملی جوانان.
- ایران محبوب، جلیل. (۱۳۸۵)، رویکرد جریان زندگی در مطالعه ازدواج جوانان در ایران، مریم مختاری، مقاله، فصلنامه علمی- پژوهشی جمعیت.
- آستین افشان، پروانه. (۱۳۸۰)، بررسی روند تحولات سن ازدواج و عوامل اجتماعی- جمعیتی مؤثر بر آن طی سال‌های ۷۵-۱۳۵۵، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- بانکی پور فرد، امیر حسین. (۱۳۸۱)، آئینه زن، مجموعه موضوعی سخنان مقام معظم رهبری پیرامون زن، قم، نشر کتاب طه، چاپ اول.
- بانکی پور فرد، امیر حسین. (۱۳۸۹)، مطلع مهر، راهکارهای جامع و کاربردی انتخاب همسر، اصفهان، نشر حدیث راه عشق، چاپ پنجاه و چهارم.
- حاج علی اکبری، محمد جواد. (۱۳۸۷)، مطلع عشق، گزیده‌ای از رهنمودهای حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای به زوج‌های جوان، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سیزدهم.
- حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹ق)، وسایل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، قم، مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث.
- دفتر مطالعات فرهنگی. (۱۳۸۹)، بررسی روند رشد و موالید، بازبینی شده (۱۳۸۹) از سایت مرکز پژوهش‌های مجلس، www.majles.ir
- سایت ثبت احوال کشور www.sabteahval.ir
- سایت مرکز آماری کشور www.amar.org.ir
- کلانتری، صمد، (۱۳۷۸). مبانی جمعیت‌شناسی، اصفهان، مانی.
- کلانتری، مهدی. (۱۳۹۱)، تجارب جوانان در آستانه ازدواج از موانع فرهنگی ازدواج، کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد خوراسگان، اصفهان
- کلینی. (۱۳۶۵)، الکافی، تصحیح: علی اکبر غفاری صفت، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم.
- کاظمی پور، شهلا. (۱۳۸۸)، سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پیامدهای این نوع از

- ازدواج‌ها با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی، فصلنامه علمی- ترویجی دانشگاه اسلامی، سال سیزدهم، کاظمی‌پور، شهلا. (۱۳۸۷)، سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پیامدهای این نوع از ازدواج‌ها با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی، طرح پژوهشی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی.
- گود، ویلیام. (۱۳۸۵)، خانواده و جامعه، ویدا ناصحی، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- نهج الفصاحه. (۱۳۸۵)، گردآورنده: ابوالقاسم پاینده، اصفهان، انتشارات خاتم الانبیاء، چاپ سوم.
- Schoen, Robert & Yen-Hsin Alis Cheng (2006). "Partner Choice and the Differential Retreat From Marriage", *Journal of Marriage and Family* 68, 1.
- Strong, Bryan (2008). *The Marriage and Family Experience*. Thomson higher Education, 10 Davids Drive, Belmont, C.A 942002-3098.
- Alston, D.(2006). "Influence of religiosity and spirituality on marital satisfaction and stability in the African American community". Dissertationsubmitted to the faculty of the adler school of professional psychology, adler school of professional psychology.
- Arends, J.(2007). *Cultural Differences in Family Marital and Gender-Role Values among Iimmigrants and Majority Members in the Netherlands Available*
- Harris, F. (2012). "Reflecting on Cultural Competence: A Need for Renewed Urgency", *Strengthening Families Through Engagement Conference, The Virginia Department of Social Services, (July10, 2012)*.
- Pressat, Roland; *The Dictionary of demography*, Edited by Christopher Wilson, London, publishing by oxford, 1985, P:136.
- Stanly S M, Samto PR, Johnson C A ,MarKman H J.(2006). *Premarital Education, Marital Yuality, and Marital Stabity :Finadyns from a Large Random House Hold Survey Journal of Family Psychology, 20:112-126*.

